

Hvidbog

**Skal lokalskolen udvikles
eller nedlægges?**

SOPHIA

Hvidbog:

Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges?

Om kvalitet i den politiske beslutningsproces

Red.: Thomas Andreasen, Per Kjeldsen, Louise Nabe-Nielsen og Karen Prins

Copyright: Tænk tanken SOPHIA

Grafik: Marie Holst-Andersen

Opsætning: Louise Nabe-Nielsen

1. udgave, 1. oplag: april 2010, udgave som pdf fil og bogtryksudgave

Bestilles ved SOPHIA: sophia@sophia-tt.org eller www.sophia-tt.org

Indhold

Læsevejledning	5
Forord	7
1 Indledning	10
2 Kvalificering af debat og beslutningsproces	21
2.1 Folkeskolens formål	21
2.2 Faglige bidrag	24
2.2.1 Viden og visdom i skolen – kræver ro til fordybelse	24
2.2.2 Faglige kundskaber er middel til kreativitet	33
2.2.3 Den sociale dimension i pædagogikken: faglige kundskaber – ja – men også følelser, social udvikling og fællesskab kendetegner den gode skole	35
2.3.4 Kvalitet er ikke afhængig af skolestørrelsen	40
2.3 Bidrag fra konferencedeltagerne	46
2.3.1 Lokalskolens muligheder for deltagelse i debatten	46
2.3.2 Elementer til debatten om lokalskolens fremtid	47
2.3.3 Hvordan kan skolen opfattes som mere end en kvantitativ størrelse?	49
2.4 Aktuelle sager: Lokalskolen – udvikles eller nedlægges	51
2.4.1 Lokalskolen udvikles	52
2.4.2 De mindre skoler foreslås eller besluttet nedlagt	53
3 Udviklingsorienterede handleforslag	61
3.1 Faglige bidrag	62

3.1.1	Lokalsamfundets skole – politisk begrundet	62
3.1.2	Lokalsamfundets skole – erfaringsbegrundet beskrivelse af kvalitetsudvikling	64
3.1.3	Nedlægge eller opretholde lokalskolen – pædagogisk statistisk begrundet – fup eller fakta?	65
3.1.4	Lokalsamfundet og skolen – visioner om gensidig kvalitetsudvikling	68
3.2	Bidrag fra konferencedeltagerne	74
3.2.1	Om udvikling af faglig kvalitet	74
3.2.2	Alternative skolestrukturer	75
3.2.3	Om god ledelse og gode arbejdsforhold på lokalskolen	76
3.2.4	Sammenhæng mellem lokalskolen og lokalsamfundet	78
3.2.5	Skolestruktur og udvikling af lokalskolen	79
3.3	Erfaringer med udvikling af lokalskolen	81
3.3.1	Kan professionalisering af lærerarbejdet bidrage til bevarelse af – også små – lokale skoler?	81
3.4	Internationale erfaringer	89
4	Ideer til kvalificering af debat og politisk beslutning	90
4.1	Til skoleudvalg og byråd	90
4.2	Til forvaltningsafsnit for skoleområdet	97
5	Supplerende materiale	104
5.1	Udgivelser omkring skolenedlæggelser og skoleudvikling	104
5.2	Til forskning	117
6	Litteraturliste	118

Læsevejledning

Som det er beskrevet i forordet er denne hvidbog tænkt anvendt som en slags håndbog eller opslagsbog med ideer til debat og beslutning om en lokalskoles fremtidige udvikling eller nødvendige nedlæggelse.

Da bogen præsenterer mange perspektiver er der gjort plads til noter i højre side – dermed kan læseren selv fremhæve hvilke afsnit og kapitler, der synes særligt aktuelle i den givne kontekst.

For at fremme hvidbogens anvendelse yderligere præsenteres i det følgende en læsevejledning.

- Afsnit 1:** I indledningen introduceres ideen med at lave hvidbogen, herunder hvilken problematik hvidbogen udspringer af.
- Afsnit 2:** Her præsenteres hvidbogens første tema, der omhandler den politiske debat omkring lokalskolen og dens fremtidsperspektiver. Dette afsnit er en fyldig indføring i en række væsentlige perspektiver, der påpeger hidtil underkendte udviklingsmuligheder – uanset skolestørrelsen. Derfor henvender afsnit 2 sig til alle, der ønsker at deltage i og bidrage til kvalificering af den aktuelle og fremtidige politiske debat om lokalskolen.
- Afsnit 3:** Dette afsnit er placeret i forlængelse af det foregående, da det som følge heraf præsenterer nogle bud på handlemuligheder i relation til lokalskolens udviklingsmuligheder. Afsnittet er ligeledes en grundig indføring i en række væsentlige og alsidige perspektiver, og henvender sig derfor også til alle interessenter på området.
- Afsnit 4:** Her har vi valgt at præsentere et særskilt afsnit med opsamlende ideer og forslag til debat og beslutninger. Dette afsnit henvender sig især til byråd og skoleforvaltning/skoleafdeling.
- Afsnit 5:** Her opridses en række referencer til materiale, der vedrører debatten omkring lokalskolens fremtid. Dette afsnit skal forstås som et repræsentativt udvalg af den store mængde af materiale på området.

Afsnit 6: Litteraturlisten henviser til yderligere litteratur med relevans for debatten og beslutningsprocessen omkring lokalskolens fremtid. Dermed giver litteraturlisten et hurtigt overblik over den væsentligste litteratur på området.

De udarbejdede afsnit er i deres nuværende form ikke komplette, men viser et repræsentativt udsnit af de væsentligste perspektiver. Dermed lægges der op til løbende opdateringer af alle afsnit.

Forord

Før kommunalvalget i november 2009 udtalte formanden for Skolelederne, Anders Balle, at han var bekymret for, at der i den næste valgperiode skulle nedlægges 3-400 folkeskoler, uden at dette forhold kom frem i politikernes valgkamp.

Da der fra 80'erne og frem til 2009 var blevet nedlagt mange hundrede skoler stort set også uden forudgående inddragelse af skolens lokale interessenter i en skolepolitisk debat, besluttede vi i SOPHIA at gå ind i denne problemstilling. I henhold til SOPHIA's vedtægter skal vi efter behov lave strategiske analyser af aktuelle problematikker og forsøge at kvalificere den offentlige og politiske debat forud for væsentlige beslutninger i forhold til det samlede udviklings- og uddannelsessystem.

Vi overvejede fra starten at foreslå forskellige interessenter som KL, Danmarks Lærerforening, Skolelederforeningen og Børne- og Kulturchefforeningen, at afholde et møde, hvor man kunne drøfte den rejste problemstilling. Vi drøftede ideen med forskellige, og konstaterede, at problemstillingen havde så bred interesse, at en åben konference om emnet måtte være mere relevant som optakt til en forhåbentlig bred debat i de enkelte kommuner og lokalområder. Vi planlagde derfor i løbet af november måned at afholde en landsdækkende konference med titlen: "Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges?".

Konferencen blev planlagt til afholdelse i København den 9. februar 2010. Samtidig planlagde vi efterfølgende at udgive en hvidbog, som skulle udsendes til alle konferencedeltagerne og tilbydes alle 98 kommuners kommunalbestyrelser og skoleforvaltninger, samtidig

med at vi ville tilbyde den til Skolelederne, Skole og Samfund, Danmarks Lærerforening og andre interessenter.

Konferencen blev et tilløbsstykke og fik ud over repræsentationer af skolebestyrelser, skoleledere, lærere, pædagoger, direktioner, forvaltninger, relevante faglige foreninger, Skole og Samfund og Folketingets Uddannelsesudvalg også tilmeldinger fra Landsforeningen af Landsbysamfund, Friskolernes Kontor, Pædagogiske Psykologers Forening, Professionshøjskoler samt pressen.

De 8 oplæg og resultatet af de 2 gruppearbejder, der var indbygget i konferencens program udgør den væsentligste del af hvidbogens materiale (programmet er vedlagt som bilag 1).

Efter at vi påbegyndte projektet, viste det sig, at der var et udtalt behov for en bredere viden om lokalskolens udviklingsmuligheder og samlede kulturelle betydning, der gik ud over det formål med skoledannelse, der udtrykkes i Folkeskoleloven formålsparagraf. Og mange udtrykte også et behov for et samlet overblik over udviklingsmulighederne samt faglig viden og indsigt i betydningen af de strukturelle forhold omkring en skole, hvad angår størrelse, lokaliteter, personalesammensætning, klassekvotient mm.

Den foreliggende hvidbog forsøger at skabe noget af det overblik, som synes at mangle, idet vi håber, at hvidbogen kan bidrage til en sådan kvalitet i den folkelige og politiske debat forud for stillingtagen til en skoles videreførelse eller nedlæggelse, at vi ikke i et ensidigt økonomisk lys og med svage eller forkerte tilkoblede faglige argumenter skaber uoprettelig skade på dansk folkeskolekultur og lokalområder gennem akut besluttede skolenedlæggelser i stort omfang.

Det har været et spændende og glædeligt stort arbejde at redigere det omfattende materiale fra konferencens gruppearbejde, skaffe

supplerende artikler og referencer med videre, samt skrive sammenfattende idelister til byråd og forvaltninger.

Vi har fået mange forespørgsler på hvidbogen efter afholdelsen af konferencen – og i lyset heraf har vi besluttet at udsende hvidbogen elektronisk nu, samtidigt med at den kan bestilles i en papirudgave, så man lokalt i givet fald kan undgå at skulle kopiere mange eksemplarer. Vi betragter ikke bogen som færdig, så det er måske en tilsnigelse at kalde den en hvidbog¹. Men vi regner med at arbejde videre med bogen og udsende supplerende sider.

Den afholdte konference og nærværende hvidbog er den første af i alt 6 planlagte konferencer om udviklings- og uddannelsesområdet. De indgår i projektet *"SOPHIAs bud på fremtidens uddannelsessystem – fra vuggestue til universitet"*.

København, Århus og Aalborg, primo april 2010.

Birte Holst Andersen, sekretær

Thomas Andreasen, researcher, lærer og stud.pæd.phil.

Per Kjeldsen, leder, cand.pæd.psych., chefkonsulent

Louise Nabe-Nielsen, projektkoordinator, cand.pæd.phil.

Karen Prins, projektkoordinator, lektor, cand.scient.soc.

¹ Ifølge EU defineres en hvidbog ved, at den typisk omhandler de politikområder som har topprioritet; således indeholder hvidbogen detaljerede forslag til, hvordan politikken på et bestemt område kan udformes, hvilket betyder, at den ofte fungerer som en slags handlingsplan (www.eu-oplysningen.dk).

1 Indledning

Et tilbagevendende tema i den politiske skoledebat er diskussionen om skolestrukturen, herunder sammenlægninger af skoler og ikke mindst lukning af små eller såkaldte mindre skoler. Denne diskussion tager oftest udgangspunkt i økonomiske betragtninger baseret på sparebehov og har derfor fra starten et meget centralistisk præg.

I det lys har hvidbogen to formål og derfor to omdrejningspunkter:

1) At man lokalt får et ejerforhold til skolen

Der skal skabes forståelse for, at alle skoler i en kommune bør opfattes som lokalskoler, det vil sige at den enkelte skole "tilhører" et afgrænset lokalområde, hvad enten det er et selvstændigt bysamfund som en landsby, eller et bydelssamfund. Der skal ske en reetablering af skolen som en kulturel betydningsfuld institution i ethvert boområde af en vis størrelse og dermed en understregning af, at mindre lokalskoler som udgangspunkt ikke må nedlægges alene på grund af størrelsen, men i stedet skal forsøges opretholdt og udviklet.²

2) At man centralt anerkender betydningen af en flerdimensionel debat

Der skal gives specifikke strategiske anvisninger på, hvordan man ved en flerdimensionel tilgang til vurdering af en given skoles og lo-

² Se senere i teksten om Aalborg Kommunes beslutning om, at alle skoler bevares, hvis forældrene blot bruger lokalskolen (bl.a. afsnit 3.1.1). I tilgift har kommunen oprettet selvstændigt politisk udvalgsområde for landdistrikter og udvikling (magistrat).

kalsamfunds aktuelle kvalitet og langsigtede udviklingsmuligheder, også på det økonomiske område, kan få en kvalificeret decentral lokal debat og beslutning om de mindre skolars udvikling eller nedlæggelse. Vi fremhæver den strategiske flerdimensionelle analyse som modpol til, at en forvaltning og et byråd, som ovenfor nævnt, oftest synes at se en skoles videreførelse eller nedlæggelse som et strukturproblem og et økonomiproblem. Lokalskolen har dermed ikke en værdi i sig selv, men reduceres til et "nummer i rækken."³

Problematisering

I den sammenhæng er det nødvendigt at problematisere den virkelighed, som ovennævnte politiske skoledebat er omgivet af. Problematikker der angives løsningsforslag på af en række fagfolk og de godt 140 konferencedeltagere, der på konferencen den 9. februar 2010 arbejdede intensivt i 2 timer med emnerne "kvalificering af den politiske debat og beslutningsproces" og "forslag til handlinger i beslutningsprocessen", når man lokalpolitisk skal tage stilling til spørgsmålet "Skal lokalskolen udvikles eller nedlægges?"

Kvalitet i beslutningsprocessen

Med hvidbogen håber vi således at påvirke aktørerne til at tage afsæt i både pædagogiske, politiske, kulturelle, psykologiske, filosofiske og økonomiske overvejelser – og det for både lokalskolen og lokalområdet – inden det besluttes om en lokalskole skal nedlægges eller ud-

³ Se bl.a. afsnit 2.4.2 og afsnit 3.1.4.

vikles. Det må være et krav til den politiske proces, at den inddrager alle betydningsfulde aspekter for at kvalificere debatten og dermed gøre det politiske beslutningsgrundlag såvel nuanceret som flerdimensionelt rentabelt – også på lang sigt.

Individ og fællesskab

Der tales meget om, at vi lever i en opbrudstid, specielt i forhold til oplevelsen af identitet – den personlige og nationale identitet er under pres i takt med øget forståelse for behovet for at tænke og handle som verdensborger i en verden med anerkendt total gensidig afhængighed mellem nationerne. Sammen med det stærke fokus på det enkelte individ i en stadig mere konkurrencepræget verden, gøres det svært specielt for børn at finde en sikker identitet og rolle i hverdagen. Behovet for at indgå i et forpligtende fællesskab tilgodeses ikke med en ensidig fremhæven af det individuelle.

Vi skal forstå, at jo yngre barnet er, jo vigtigere er det, at det daglige miljø kan overskues som et fællesskab med plads til individet. Her *kan* lokalsamfundet være den enhed, der kan give børnene *en hjemstavn*, et bo- og værested hvor de kan udvikle sig i et "rum" eller miljø med en række bekendtheder og rutiner⁴, der giver den sikkerhed og identitet, som frigør overskud til kreativ engageret og social demokratisk medleven og udvikling – en platform for livskvalitet og udviklingslyst.

⁴ Jensen, Anders Fogh, afsnit 6, og Hansen, Kasper Møller, afsnit 5.1, s. 111.

Det demokratiske underskud

Vi vil med bogen såvel som med konferencen derfor først og fremmest vinde gehør for, at beslutninger om, hvorvidt en skole skal nedlægges eller ej, tages på baggrund af en demokratisk proces med forudgående undersøgelser og vurderinger samt debat med alle interessenterne i den pågældende skoles lokalområde. Dette skal ses i lyset af en tilsyneladende mangel på eller et underskud af demokratisk tænken og handlen i hidtidige forløb omkring skolenedlæggelser eller andre former for ændringer i en kommunes skolestruktur.⁵ Der skal opleves markant forskel på om budgetmæssige ændringer består i classesammenlægninger på egen skole, ændringer i timetal o.l. eller om der er tale om forslag om at nedlægge et lokalområdes skole!

Folkeskolelovens formålsparagraf er grundlaget for kvalitetsudvikling

Som grundlag for en kvalitativ og flerdimensionel debat om udviklingen af lokalskolens kvalitet med henblik på beslutning om udvikling i stedet for nedlæggelse står formålsparagraffens 22 delformål nødvendigvis i centrum. Med de seneste års massive krav om særlig fagfaglig indsats, der udtrykkes med formålsparagraffens stk 1, er det vigtigt at påpege betydningen af et løft af det *samlede* arbejde med at leve op til alle de 22 delformål – hvorfor der ikke alene bør fokuseres på stk 1, men tillige bør fokuseres på stk 2 og 3, kreativitet og social kompetence. Der er ingen tvivl om at stk 2 og 3 fremover vil

⁵ Se afsnit 2.4.1 f.

udgøre de væsentligste områder til sikring af en skoles udviklingskvalitet **uanset skolestørrelsen.**

Leder og lærerindflydelse

Betydningen af formålsparagraffens kvalificerede anvendelse i den daglige skoledannelse sætter fokus på skoleledelsen og lærergruppen. Kun en professionel og kompetent skoleledelse og lærergruppe kan gennemføre skoledannelsen med succes i forhold til hele formålsparagraffen. Heller ikke her betyder skolestørrelsen noget som helst – måske positivt for den mindre skole, idet en sådan egalitet i personalegruppens professionalisme sandsynligvis lettere opnås i et lærerkollegium af overskuelig størrelse.

Kvalitet og ikke størrelse

Vi taler for, at enhver skole i en kommune udvikles i en løbende proces mellem alle skolens interessenter og de centrale myndigheder i kommunen. Med introduktion af begrebet *lokalskole* understreges det, at det i princippet ikke er en skoles størrelse, men selve begrebet skole, der skal være i fokus for konstante forsøg på at kvalificere skolen optimalt i en proces, der for så vidt aldrig kan slutte. Så bliver størrelsen i sig selv ikke en udslagsgivende faktor for stabil eksistens.

Privatskolen som nødløsning

At der indtil nu har været tale om et demokratisk underskud, når man har ændret en skolestruktur i form af skolenedlæggelser eller sammenlægninger, ses af, at et flertal af skolelukningerne i de seneste årtier har medført etablering af en privatskole: Det er tydeligt, at

specielt forældrene til eleverne på den pågældende skole har været så tilfredse med at have en lokalskole, at de uanset det for dem selv fordyrende element ved at lade deres barn gå i en privatskole har udfoldet store bestræbelser for at etablere en privatskole.⁶ Denne proces har været så markant, at Undervisningsministeriet på det seneste har set sig nødsaget til at ændre på reglerne for etablering af en privatskole, således at det er blevet sværere at oprette en friskole. Men så viser det sig ofte, at mange forældre – når de alligevel skal have deres barn flyttet til en ny skole – vælger at indskrive barnet i en privatskole uden for lokalområdet. Derved svækkes de økonomiske beregninger, der som regel har været udslagsgivende for beslutningen om at nedlægge en skole – hvis ikke de fuldstændig "vælter", ikke kun fordi den budgetmæssigt forudsatte stigning i klassekvotienten på modtagende skole udebliver eller bliver væsentligt mindre end beregnet, men også fordi kommunen får ekstra udgifter til de nye privatskoleelever.

Det frie skolevalg

I ovennævnte sammenhæng er også det frie skolevalg et problem. I sig selv virker det demokratisk rigtigt. Muligheden for at vælge en privatskole er derfor "kun" et budgetproblem for kommunen. Men frivalg indenfor gruppen af kommunale skoler fremmer den individorientering, som for tiden beskrives som problemskabende, og som fremmer tendensen til rangordning af mere end tvivlsom professionel

⁶ Ifølge undervisningsministeriets statistik er der i perioden 1996-2006 nedlagt 147 folkeskoler og oprettet 117 frie grundskoler. Netto er der en afgang på 86 folkeskoler og nettotilgang på i alt 74 frie grundskoler.

kvalitet – samt etablering af såkaldte profilskoler. Alt sammen tendenser, der er gift for samling om lokalskolen og mulighed for ligeværdig løft af alle skolars kvalitet. Karakterer ved afsluttende prøver er i forhold til alle 22 delformål i formålsparagraffen den mest misvisende pejler på skolekvalitet.

Påstande om sammenhæng mellem skolestørrelse og kvalitet

Et andet problem det er nødvendigt at sætte fokus på er de påstande, der ofte bliver brugt som begrundelse for, at en skole er blevet for lille til, at den kan leve op til de kvalitetskrav, som Folkeskolelovens formålsparagraf m.v. forudsætter nået. Det drejer sig eksempelvis om at

- de dygtige lærere søger til de store skoler
- kun et stort antal lærere i hvert fagteam kan sikre optimal faglig kvalitet
- alle fag skal være dækket ind med linjefagslærere
- større klasser giver bedre læring end små klasser
- opnå bedre karakterer ved afsluttende prøver
- kammeratskabsdannelsen lettes i store klasser

Selvom stort set alle de påstande, der fremføres omkring sammenhængen mellem skolestørrelse og undervisningsmæssig kvalitet og dermed læringseffekt, kan tilbagevises med baggrund i både udenlandske og danske undersøgelser, vil det være ønskeligt om dette problemkompleks blev forskningsmæssigt grundigt belyst. Vel at mærke ikke med baggrund i en ensidig *positivistisk* videnskabsteori, men med den flerdimensionelle tilgang som eksempelvis *kritisk realisme* vil kunne anlægge.

Udnyttelse af den teknologiske udvikling

I vurderingen af lokalskolens udviklingsmuligheder og betydning i lokalsamfundet er den teknologiske udvikling sjældent "på banen". Med udbredelsen af IT teknologi øges samspilsmulighederne mellem flere skoler indbyrdes og mellem skolen og lokalsamfundet markant. Med udviklingen af "det virtuelle rum" og visuel telefoni kan lokalskolen og lokalsamfundet skabe en platform for forsøgs- og udviklingsarbejde i relation til samarbejde i lokalsamfundet og med institutioner i fysisk afstand fra lokalsamfundet.

Betydningen af de relationelle forhold: elev-elev-lærer

Ved vurderingen af skolekvalitet i relation til skolens størrelse synes man ofte at overse betydningen for læringseffekten af positive og stærke relationelle forhold mellem lærer og elev og eleverne indbyrdes – samt mellem lærerne indbyrdes. Der er også anerkendt viden, at trivsel i både lærer- og elevgruppe er måske den vigtigste faktor for udbyttet af undervisningen og skolegangen generelt – og at trivslen hænger nøje sammen med positive relationer mellem elever og lærere. Hvis skolestørrelsen betyder noget i denne sammenhæng, vil det alt andet lige være til den mindre lokalskoles fordel. Hvor alle kender alle, vil betingelserne være optimale for fremme af tætte relationelle forhold mellem lærer og elev og eleverne indbyrdes i den konkrete undervisningssituation og i de øvrige sociale situationer, der er på en skole. Det er nok heller ikke tilfældigt at stort set alle privatskoler reklamerer med et "lille og overskueligt miljø".

Klassekvotient

For tiden udfoldes der i mange kommuner som en åbenlys besparel-
sesmanøvre bestræbelser på at få mere end 28 elever i klasserne.
Med stort behov for og krav om undervisningsdifferentiering, fore-
komst af uroproblematikker og pseudorummelighed, samt klassestør-
relsens betydning for metodemuligheder, er selv 28 elever mange
steder et problematisk antal set ud fra en kvalitetssynsvinkel.

Behovet for politisk skabt tryghed for lokalskolen

Der er ingen tvivl om at både ansatte og forældre bruger mange res-
sourcer på en lukningstruet skoles overlevelse. Der er jo stort set in-
gen lokalområder, der ikke helst vil beholde "deres" skole. Selv i by-
delsområder er lokalskolen betydningsfuld for dem, der bruger den.
En indarbejdelse af lokalskolens eksistens i en lokalplan og en politisk
beslutning om stabilitet i skolestrukturen vil frigøre mange ressourcer
til skoleudvikling.

Behovet for strukturel stabilitet skal gøres synlig

Mange skoler i en kommunes randområder og i såkaldt belastede
områder i byerne oplever meget svingende elevtal fra år til år, både
begrundet i tilfældige til- og fraflytninger og i ekstraordinære til- el-
ler fravalg, muliggjort gennem det frie skolevalg.. Disse forhold kan i
mange tilfælde stabiliseres gennem ekstraordinære tiltag, men det er
et langt og sejt træk.

En anden måde at stabilisere skolens basis på er at tilgodese for-
ældrenes behov for institutionel sammenhæng i deres brug af dagin-
stitutioner og skole/SFO gennem etablering af såkaldte landsbyord-

ninger eller fællesskoler for børn fra dagpleje, vuggestue, børnehave, skole og SFO.

Den demokratiske proces er afgørende for kvalitet i de politiske beslutninger

Der er væsentlige forskelle på centralt styret endimensionelle oplæg til ændringer i skolestrukturen og så debat og beslutninger, der tager udgangspunkt i en decentralt medstyret flerdimensionel tilgang. Generelt synes denne problematik ikke at være løst

Decentralt ideforum

Det er et demokratisk og kvalitetsmæssigt problem, hvis man ikke har decentrale idefora for en kommunes forskellige lokalområder. De bør være permanente og ikke kun opstå, når der er akutte behov.

Problematisering som grundlag for løsningsforslag

I lyset af denne tankegang er væsentlige bidrag til denne hvidbog produceret af **144 konferencedeltagere**. De er kommet med et mylder af ideer til både kvalificering af debatten om lokalskolens udvikling eller nedlæggelse og til kvalificering af den efterfølgende politiske beslutningsproces – og ikke mindst har de i de 2 gange gruppearbejde fremkommet med mange kvalificerede forslag til den fortsatte udvikling af lokalskolen – efter en forventet politisk beslutning om dens fortsatte eksistens.

Forud for gruppernes forslag er der referat af de mundtlige indlæg ved **oplægsholderne og artikler**, der også tager udgangspunkt i ovennævnte problematiseringer.

Endelig er der udarbejdet oversigter over **supplerende materiale** i form af en eksempelsamling på forskning og forslag til yderligere forskning, eksempler på offentlig debat og oversigter, der viser, hvor forskelligt kommunerne griber sagen an, når man som udgangspunkt skal spare eller mener, at en skole er blevet for lille eller af andre årsager begynder at drøfte skolestruktur.

Hvidbogen, der aldrig bliver færdig

Det skal til slut bemærkes, at vi ikke mener, at en hvidbog kan være et endegyldigt færdigt skrift – men at den gerne skulle suppleres løbende, som tingene udvikler sig. Derfor lægger vi op til, at udgive tillæg til hvidbogen med passende mellemrum

Børnenes behov for et hjemsted – lokalskolen

"Der er to grundlæggende værdier, vi kan give vore børn. Den ene er rødder, den anden er vinger."⁷

⁷ Indiansk ordsprog. Citeret efter Chresten Sloth Christensen (1996), *Rødder og vinger. Fra lokalorienteret pædagogik til internationalisering*. Undervisningsministeriet.

2 Kvalificering af debat og beslutningsproces

Afsnit 2 indledes med en præcisering af folkeskolens formålsparagraf, således som den kan opdeles i 22 delformål. Efterfølgende præsenteres en række bidrag, der påpeger udviklingsmuligheder i skolekvaliteten på områder, der hidtil har været underkendt. Dernæst følger en række ideer og kommentarer fra konferencens gruppearbejde, der sigter på at kvalificere debatten om lokalskolens udvikling. Afsnittet afrundes med en præsentation af en række aktuelle sager, som på forskellig vis kan bidrage til en forståelse for nødvendigheden af at kvalificere den politiske debat og beslutningsproces omkring lokalskolens fremtid.

2.1 Folkeskolens formål

Da afsnit 2 samlet set vedrører debatten og beslutningsprocessen omkring skoledlæggelser, herunder især hvorledes debatten kan kvalificeres, er det væsentligt samtidig at fremhæve folkeskolens opgave, således som den beskrives med formålsparagraffen.

Folkeskolelovens §1, stk 1, stk 2 og stk 3 indeholder 22 delformål koncentreret om lærerens pligt til at give eleverne kundskaber og færdigheder med mere, udvikle arbejdsmetoder forstået med samlebegrebet kreativitet og endelig sikre udviklingen af social demokratisk kompetence. Der er således ikke forbundet andre krav til formålsparagraffen end dette ene, at skolen skal kunne opfylde alle 22 delformål. Som det fremgår hverken forhindrer eller fordrer folkeskolens formål bestemte skolestørrelser, hverken hvad angår elevtallet eller antal årgange.

§1 Folkeskolen skal i forhold til eleverne:

Stk 1

Give

- Kundskaber
- Færdigheder
- Lyst til at lære
- Fortrolige med dansk kultur og historie
- Forståelse for andre lande og kulturer
- Forståelse for menneskets samspil med naturen
- Fremme den enkeltes alsidige udvikling

Stk 2

Udvikle

- arbejdsmetoder

Skabe rammer for

- Oplevelse
- Fordybelse
- Virkelyst

Udvikle

- Erkendelse
- Fantasi
- Tillid til egne muligheder
- Lære at tage stilling og handle

Stk 3

Forberede til

- Deltagelse
- Medansvar
- Rettigheder
- Pligter

- i et samfund med frihed og folkestyre

Skal foregå i en skole med

- Åndsfrihed
- Ligeværd
- Demokrati

2.2 Faglige bidrag

Når debatten om lokalskolens fremtid skal kvalificeres er der mange meget forskellige aspekter, der kan inddrages. Bidragene nedenfor er skrevet på baggrund af konferencens første del, hvor opgaven var at beskrive muligheder for kvalificering af skolen og dens virksomhed uanset skolestørrelsen.

2.2.1 Viden og visdom i skolen – kræver ro til fordybelse

Af Dorthe Jørgensen, associate professor, dr.phil., AU

Ved at skelne mellem forstand og fornuft muliggøres efterlevelsen af folkeskolelovens formålsparagraf. Frem for den herskende nytteorienterede forstandstænkning må der snarere være tale om, at man gennem fornuftens tænkemåde – der adskiller sig fra forstandens ved ikke at være kalkulerende, men åben, ikke tænker målorienteret og analytisk, men abstrakt og i helheder – netop skaber mulighed for at eleverne opnår såvel færdigheder som alsidig udvikling (jf. §1, stk 1). Skal tænkningen finde sin berettigede placering må der imidlertid skabes tid og ro til fordybelse og rum til fantasi.

Forstand og fornuft

Mange sætter i dag lighedstegn imellem forstand og fornuft. Det er de færreste, der skelner klart, men det gør man i filosofien, og det

kunne den offentlige debat også have gavn af. Filosofisk betragtet er det med forstanden, at vi kalkulerer og finder forklaringer. Forstanden opererer med årsager og virkninger, og den tænker nytteorienteret. Uden den ville vi ikke overleve, men det er ikke forstanden og dens tænkemåde, der pryder os som mennesker. Det særegne ved mennesket er derimod dets evne til at tænke over sine oplevelser, sætte sin viden i perspektiv og reflektere over sig selv, sine tanker og sin adfærd. Det gør man ikke med forstanden, men med fornuften.

Forstanden skiller tingene analytisk ad. Den føjer den konkrete empiri ind under almene begreber for at slå noget fast, f.eks. at denne drengs problem er ordblindhed. Sådan tilegner vi os med forstanden faktisk viden om noget specifikt og afgrænset. Fornuften udkaster og orienterer sig derimod ved ideer om alt det, der ikke kan iagttages empirisk, og som vi derfor heller ikke kan vide noget bestemt om, f.eks. verden som helhed. Fornuften samler atter det, som forstanden skiller analytisk ad. Den stræber efter indsigt af den mere omfattende slags, man tidligere kaldte visdom.

Det er forstanden og dens viden, der bliver prioriteret i de moderne videnskaber og i vore dages videnssamfund. Skal man tænke filosofisk, har man imidlertid også brug for fornuften og dens stræben efter visdom. Det græske ord 'philosophia' betyder netop kærlighed til visdom. Vore dages uddannelsessystem ansporer kun til at tilegne sig viden, ikke til at tænke, slet ikke filosofisk. Det er indrettet, så det er forstanden, der bliver stimuleret, mens fornuften derimod bliver tilsidesat. Uden fornuftens tænkemåde kan vi imidlertid ikke orientere os i verden, og det er derfor nødvendigt at vie fornuft og visdom mere opmærksomhed. Der er brug for mere filosofisk tænkning, både i uddannelsessystemet og i samfundet som helhed.

Folkeskolens formålsparagraf

Ifølge folkeskolens formålsparagraf, stk 1 skal skolen give eleverne "kundskaber og færdigheder", og den skal også fremme "den enkelte elevs alsidige udvikling". Den alsidige udvikling er i bemærkninger til lovens enkelte paragraffer beskrevet som noget, der indbefatter åndelig, intellektuel, musisk, fysisk og social udvikling.⁸ I de generelle bemærkninger omtales den alsidige udvikling også som et spørgsmål om følelsesmæssig udvikling og opbygning af værdier og holdninger. Denne beskrivelse af begrebet alsidig udvikling er *ikke* problemfri. Man fristes let til at tro, at alsidig udvikling blot er et spørgsmål om at lægge mange kompetencer eller intelligenser oven i hinanden, f.eks. at supplere det kundskabsmæssige med noget mere musisk. Man fristes ikke mindst til at sætte lighedstegn imellem alsidig udvikling og følelsesmæssig udvikling. Hvis den alsidige udvikling virkelig skal føje noget til kundskabsindlæringen, må der imidlertid være tale om noget *kvalitativt* anderledes, dvs. noget på et andet niveau end forstand og følelser. Den mulighed forspilder man, når man sætter lighedstegn imellem alsidig og følelsesmæssig og gør denne del af skolens virke til et spørgsmål om psykologi.

Skolen tager i dag vare på forstandens fremme, når den arbejder med kundskabsindlæring. Samtidig befordrer den elevernes følelsesmæssige udvikling, når den udstyrer dem med sociale kompetencer osv. Dette arbejde med henholdsvis forstand og følelser er vigtigt, men der er også brug for noget tredje, som kan forene kundskabsindlæringen og den psykologiske indsats. Skolen og dens elever

⁸ Jf. de fortsat gældende bemærkninger, der blev trykt sammen med 1993-folkeskoleloven, da den blev offentliggjort.

sprækker, hvis man ikke får øjnene op for fornuftens betydning som det, der bygger bro imellem forstand og følelser. Det er ved at styrke fornuften forstået som elevernes evne til at tænke på en mere omfattende måde, at man hjælper dem med at integrere viden og fornemmelser, det fælles og det individuelle. Der skal fornuft til at forstå, at det, man selv føler, ikke nødvendigvis anfægter sandheden af det, man bliver fortalt. Eller omvendt: at det fortaltes sandhed *kan* anfægtes af ens følelser, forudsat at man i sine følelser har blik for noget, som ikke bare er privat. Fornuften er porten til et fællesskab imellem mennesker, hvor man ikke kun er sammen om objektive data eller er i kamp med hinanden pga. private følelser, men derimod deler nogle almene værdier.

Fornuften er således for det første væsentlig forstået som den evne i den enkelte, der er en forudsætning for den pågældendes integritet. Den har betydning for, at eleven ikke bliver splittet i teknisk forstandstænkning og selvkredsene føleri. For det andet er fornuften imidlertid også vigtig for skolens egen integritet. Hvis skolen ikke kun satser på forstand og følelser, men også på fornuft, får den også selv bedre mulighed for at hænge sammen, dvs. for at forene kundskabsindlæring og psykologisk indsats. Endvidere er fornuften for det tredje en forudsætning for, at skolen kan løfte endnu en opgave, der er omtalt i formålsparagraf 1, stk 3: nemlig at hjælpe eleverne med at blive sociale væsener, der kan fungere som borgere, som både forstår at forfølge egne mål og at tage hensyn til hinanden.

Hvis skolen kun fokuserer på forstanden, producerer den teknokrater uden udsyn. Interesserer den sig derimod kun for følelserne, bliver resultatet søde, men uarbejdsdygtige dagdrømmere eller selvoptagede, krævende narcissister. Og hvis skolen pendler imellem for-

stand og følelser, bliver eleverne tilsvarende tvedelte og ender som helt forvirrede eller som rationalister, der kompenserer for en forvokset forstand med irrationel subjektivism. Men ved at medtænke fornuften kan skolen åbne porten til et refleksionsniveau, hvor der ikke bare er modsætning imellem andres ønsker og ens egne behov, fordi der er blik for noget af mere almen gyldighed, nemlig *det fælles bedste*.

Filosofisk tænkning

Mens forstanden f.eks. manifesterer sig i videnskabelige undersøgelser, kommer fornuften til udfoldelse i filosofisk spørgen. Hvis skolen skal fremme fornuften, kan det derfor ikke hjælpe noget, at den kun forbereder eleverne på den videnskabelige tankegang, de siden møder i det højere uddannelsessystem og i videnssamfundet som helhed. Skolen må også anspore sine elever til filosofisk spørgen. Den må bestræbe sig på at udvikle deres evne til virkelig at tænke, dvs. til ikke kun at tilegne sig viden eller pleje følelseslivet, men også stræbe efter visdom.

Ifølge den tyske filosof Ernst Cassirer består filosofisk tænkning i forsøget på at erkende *enhed i mangfoldighed*. Filosofien spørger efter enhed i den mangfoldighed, vi erfarer, når vi betragter verden. Den sletter ikke bare alle empiriske forskelle, men den nærer en forventning om at finde noget, der forener. Filosofien trakter efter harmoni imellem det, der er forskelligt fra hinanden. At tænke sådan, altså filosofisk, kræver det, den tyske filosof Immanuel Kant kalder

*en udvidet tænkemåde.*⁹ Kant sigter til den æstetiske dømmekrafts tænkemåde, der er kendetegnet ved indlevelsessevne og involverer fantasi. Det er takket være den udvidede tænkemåde, at man kan sætte sig ind i noget andet end ens eget, f.eks. andre menneskers behov og forestillinger. Med den udvidede tænkemåde tager man andres mulige synspunkter med i betragtning, men uden at overtage dem – derimod med blik for det fælles bedste. Det er netop det, der er det udvidede ved den udvidede tænkemåde: at man med denne tænkemåde formår i tanken at være flere steder på én gang, både i det almene og det enkeltstående, altså både i det store og det små, og formår det uden at sætte de forskellige niveauer i modsætning til hinanden.

Sådan kan man tænke det, der ellers ikke lader sig tænke, f.eks. harmoni imellem det forskelligartede. Sådan kan man altså tænke filosofisk, dvs. mobilisere fornuften, og fornuft er forudsætningen for at handle moralsk. Hvis skolen skal have mere filosofisk tænkning ind i sin hverdag, må den derfor forsøge at anspore sine elever til at tænke mere udvidet. Dette kaldes også at tænke æstetisk, fordi den udvidede tænkemåde som sagt tilhører den æstetiske dømmekraft. Hvis fornuften skal bringes til udfoldelse, må man altså fremme den æstetiske dømmekraft. Æstetisk tænkning er en forudsætning for filosofisk tænkning.

⁹ Jørgensen, D. (2008), *Aglaias dans. På vej mod en æstetisk tænkning*. Aarhus Universitetsforlag.

Filosofi i skolen

Målet med filosofisk tænkning i skolen er ikke, at den enkelte elev skal have sin egen mening og skal lufte den, eller at eleven skal lære at være kritisk. Tilsvarende er målet med æstetisk tænkning heller ikke at ofre læsning og regning til fordel for musiske aktiviteter. Pointen er en anden, nemlig at det ville være godt at genoverveje, hvad der skal forstås ved den alsidige udvikling, skolen er forpligtet til at supplere kundskabsindlæringen med.

Det er reduktivt at sætte lighedstegn imellem alsidig udvikling og mange kompetencer eller intelligenser. Man kommer i realiteten ikke ud over forstandens niveau. Det er også reduktivt at sætte lighedstegn imellem alsidig udvikling og følelsesmæssig udvikling. Det er udtryk for en psykologisering, som ikke realiserer potentialet i begrebet alsidig udvikling. Man kommer længere med både kundskabsindlæringen og den følelsesmæssige udvikling, hvis man i stedet forstår alsidig udvikling som noget tredje. Hvis man forstår den som et spørgsmål om at udvikle en tænkemåde hos eleverne, der rækker ud over og overskrider modsætningen imellem forstand og følelser. Altså hvis man bruger forpligtelsen til at tage vare på elevernes alsidige udvikling til at lære dem at tænke mere udvidet.

Hvis eleverne skal ansføres til at tænke udvidet, er det nødvendigt at stimulere deres fantasi og give dem ro til fordybelse. Uden fantasien, ingen elasticitet i tanken; uden ro ingen mulighed for at samle sine tanker. Samtidig skal eleverne også se den tænkemåde praktiseret, som de selv skal tilegne sig. Læring foregår som bekendt igennem mimesis; man lærer ved at efterligne, f.eks. ved at gøre som sin lærer. Hvis eleverne skal lære at tænke udvidet, skal læreren

derfor selv kunne tænke sådan, men hvis læreren skal kunne tænke udvidet, er det nødvendigt, at ikke alt i skolens verden bliver gjort op i målbar nytte. Det tager tid at tænke, og det er svært at gøre sine resultater af en sådan indsats op, for tænkning er fornuftens anliggende, og fornuften plejer omgang med det, der ikke kan måles og vejes, f.eks. ideer.

Også filosofisk tænkning kan imidlertid være mere eller mindre frugtbar, fordi den delvist er et håndværk og dermed er noget, som skal læres og kan forfines. Den er en praksis, som udøves *med* noget, nemlig begreber, og *på* noget i form af et spørgsmål, og denne praksis kan man bedrive mere eller mindre godt. Læreren har derfor ikke bare brug for rum i skolens verden til at tænke filosofisk, men også behov for selv at lære, hvordan man gør det. Ud over rum i form af tid og overskuelige forhold kræver mere filosofisk tænkning således også (efter)uddannelse og undervisningsmateriale. Det er forudsætningen for, at resultatet ikke bare bliver spørge-jørgen-om-igen og fabuleringer i øst og vest, det rene meningsmageri, men i stedet noget, man med et ord fra den tidlige tyske romantik kunne kalde *symfilosofi*, nemlig at tænke sammen.

Cost benefit

Som skolens hverdag ser ud i dag, forventes lærerne ikke bare at føre eleverne op på et vist niveau i mange fag. Den primære socialisering er også blevet skolens opgave i et land, hvor arbejde og forbrug åbenbart er selve meningen med livet. At balancere imellem disse forskellige opgaver handler ikke bare om at finde den aritmetiske midte. Det drejer sig også om at sikre, at de forskellige opgaver ikke

spænder ben for hinanden. Arbejdet med at lære eleverne noget og arbejdet med at gøre dem til velfungerende mennesker skal helst befrugte hinanden. Hvis dette skal lykkes, er der imidlertid som sagt brug for at fokusere på noget tredje. I stedet for at identificere alsidig udvikling med følelsesmæssig udvikling og dermed kun interessere sig for kundskabsindlæring og følelsesmæssig udvikling, dvs. kun pleje forstanden og følelserne, kan man med fordel forstå alsidig udvikling som et spørgsmål om at udvikle elevernes evne til at tænke og dermed også få fornuften med.

Denne anderledes forståelse af begrebet alsidig udvikling vil for det første være gunstig for den enkelte elev. For det andet vil den også styrke skolen selv, og for det tredje vil samfundet som helhed profitere af den. Hvis skolen udvikler elevernes evne til at tænke mere udvidet, vil mange flere i dette samfund blive langt bedre til at se ting i sammenhæng og perspektiv – i stedet for straks at reducere alt til sort og hvidt, straks producere rigide modsætningsfigurer. Denne evne til at se ting i sammenhæng og perspektiv er der hårdt brug for i en tid præget af stadig flere højt specialiserede ekspertkulturer. Jo mere specialisering, des mere behov er der for fornuft.

Det tager imidlertid tid at udvikle evnen til at tænke udvidet, og tiden er knap, vil mange sige – både i og uden for skolen. Det koster penge, vil andre sige, og det gør det bl.a. netop, fordi det tager tid. I realiteten er det imidlertid nok alligevel det, der betaler sig bedst, også økonomisk betragtet. Det betaler sig at danne børn og unge til ikke at blive robotagtige forstandsmennesker eller subjektivistiske følelsesryttere, men fornuftige samfundsborgere. Hvis gevinsten ved den disposition er svær at gøre op, skyldes det ikke, at udgiften slår bunden ud af budgettet, men at forstanden ikke slår til i denne slags

regnestykke. Kun fornuften har sans for fornuftens betydning, eller som K.E. Løgstrup sagde: Filosofiske spørgsmål kræver filosofisk tænkning.

2.2.2 Faglige kundskaber er middel til kreativitet

Af Kjeld Fredens, læge og hjerneforsker

Kreativitet er den højeste form for intelligens, der bør tilstræbes, hvis folkeskoleloven skal efterleves. At opnå virkelyst, fantasi og erkendelse (§1, stk 2) muliggøres kun, hvis man anser kreativitet som målet med læringen. Dermed bør fokus fjernes fra de kundskabsorienterede test og i stedet rettes mod de muligheder, der følger med indlæringen af faglige kundskaber.

- Halehoi, raabte Klods-Hans, "her kommer jeg! see, hvad jeg fandt paa Landeveien!" og saa viste han dem en død Krage, han havde fundet. "Klods!" sagde de, "hvad vil du med den?"

Klods-Hans er slet ikke på niveau med de boglærde storebrødre, og det er skidt, for "han, som kunne Lexikonet og Avisen fik en kul-sort hest, og han, som var oldermandsklog og broderede fik en mel-kehvid, og saa smurte de sig i Mundvigene med Levertran, for at de kunne blive mere smidige."

Danske elever klarede ikke alle skærene i de nye internationale undersøgelser, som har det med at trække et magnetisk uvejr hen over danmarkskortet, så tommelfingeren peger nedad. Den offentlige

mening kommer på avisernes forside: Regnefærdigheden var ikke helt på højde med industriens ønsker om et opvakt ungt menneske, og politikere farer i blækhuset for at male fremtiden sort på det hvide papir: Ungerne skal kunne deres matematik, deres talsans skal skærpes, og de skal lære at tænke logisk! Og det blev ført til protokols i pædagogernes nye læreplaner.

Det står galt til med folkeskolen. Eleverne ved for lidt. Der skal strammes op; mere faglig viden skal de have, og så skal der testes, så man kan være sikker på, at alle lever op til de nye krav. Men man tager grueligt fejl, for det er alt for uambitiøst at gå efter øget faglig viden, når faglig viden burde være et middel til den mest komplekse form for læring: kreativitet. Med et mere moderne udtryk skal eleven både have faglige kvalifikationer og kompetence. Men lur mig om vi ikke stadig sidder fast i dualismens hængedynd: Eleven er stadig det ensomme individ, der lærer at fylde sin hjerne med kundskaber. Læringsbegrebet har et underligt fravær af sociale, følelsesmæssige og kropslige kvaliteter, og hos Klodshans var der megen lærdom i lommerne.

Storebrødrene i eventyret om Klodshans er personer med stor faglig viden, men ringe kompetence, fordi den viden, de besidder, stort set kun kan bruges til eksamen og jeopardy. En alsidig, personlig udvikling fik de ikke, dertil havde man for travlt med den faglige udvikling. Derfor dumpede de, da de kom til eksamen på slottet: De kom nemlig op i noget, de ikke havde haft for! Som bekendt fik Klodshans prinsessen. Han havde evnen til at håndtere opgaven anderledes, hvis situationen forandredes. Det er et udtryk for kompetence.

Den kompetente elev har adaptiv kompetence. Den kompetente elev følger ikke længere én recept. Ligesom den dygtige kok ikke

udelukkende følger en opskrift, men kan lade sig inspirere af situationen, og hvad man har for hånden, vil den kompetente elev kunne skelne mellem, hvad der er lige efter bogen, og hvad der er efter omstændighederne.¹⁰

Denne adaptive kompetence er væsentlig i OECD's anbefaling for, hvad uddannelserne skal gøre godt for, når de fremhæver "evnen til at leve i en stadigt ændrende verden med globale perspektiver".¹¹ Det er den også i flere nyere intelligensteorier, hvor ikke mindst Robert Sternbergs definition, som evnen til at "tilpasse sig til, forme og udvælge sine omgivelser" peger på, at intelligens kan beskrives som evnen til at tilpasse sig nye situationer i livet. Denne adaptation har to komponenter. Den ene handler om at kunne anvende eksisterende strategier og regler, at kunne tage eksisterende kulturværktøjer som IT i brug og at kunne tilegne sig den nødvendige viden, som ikke mindst uddannelserne kan levere; her har vi især den stabile verden. Den anden handler om fleksibilitet, at kunne skabe nye strategier og regler, at kunne anvende den tilegnede viden i nye situationer og udvikle den højeste form for intelligens, kreativiteten. Her får vi brug for at træne de mentale "muskler", der styrker den sunde fornuft. Det er en vigtig udfordring til fremtidens uddannelser.

¹⁰ Turkle, S. (1995). *Life on the screen. Identity in the age of the internet*. Simon and Schuster, New York.

¹¹ OECD (1997). *Prepared for life*. Paris.

2.2.3 Den sociale dimension i pædagogikken: faglige kundskaber – ja – men også følelser, social udvikling og fællesskab kendetegner den gode skole

Af Per Schultz Jørgensen, professor, børne- og familieforsker

Når folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter (§1, stk. 3), må det nødvendigvis ske ved at give børnene ansvar. Her spiller det sociale samspil – fællesskaberne – en betydningsfuld rolle, fordi det er herigennem, at børn lærer og bidrager til de betydningsfulde normer, som de skal tage ansvar for. Dermed er skolens vigtigste funktion at skabe rammer for fællesskaber og social dannelse.

Indlægget plæderer for en skolekultur præget af fællesskab – fælles beslutninger med rettigheder og pligter. En sådan kultur lader sig ikke uden videre forene med en mere snæver undervisningspræget kultur, hvor værdier som individualisme og indbyrdes konkurrence er opprioriteret. Elever får ansvar ved at være forpligtede – og det bliver de over for noget, de er involveret i. Kort sagt: ansvar udvikles ved at få det.

En demokratisk skolekultur kan karakteriseres ved begreber som rummelighed, helhed og tolerance. Det væsentlige er, at skolen i sin hverdag er organiseret, så eleverne reelt oplever at have et medansvar – også for den læring, de er i gang med. Hvis et sådant ansvar skal være reelt – og ikke blot et postulat – kræver det en vægt på

socialt fællesskab, med tydelige normer som den enkelte kan bidrage til og leve op til, og hvor læreren er tilgængelig og præcis i sin tilbagemelding til eleverne. En social og solidarisk etos, som eleverne kan identificere sig med – og bidrage til udviklingen af. Det er grundtanken i en demokratisk kultur.

Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter. Eleverne skal inddrages i et fællesskab præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati. Sådan er det formuleret i Folkeskolelovens formålsparagraf §1, stk 3 – og teksten er svær at misforstå. Det drejer sig om elevernes inddragelse i et socialt fællesskab, der bidrager til deres sociale opdragelse og sociale dannelse som mennesker, der kan påtage sig et social ansvar og leve op til rettigheder og pligter.

Den sociale dimension

Det sociale sigte med Folkeskolen kan samlet set karakteriseres som den sociale dimension i skolens liv. Det er ikke et fag eller en særlig færdighed, som eleverne skal oplæres og trænes i, det er i langt højere grad en holdningsdannelse, som skal befordres gennem den kultur, som skolen står for og udgør. Det er udtrykt på den måde, at "Den sociale dimension er ikke et tillæg til pædagogikken – men forudsætningen for den". Det betyder helt enkelt, at den sociale dimension skal ligge som forudsætninger for den faglighed, som folkeskolen er forpligtet på – men ikke selv være fagligheden i samme forstand.

Når den sociale dimension er så vigtig hænger det sammen med at børn i dag vokser op i et opbrudssamfund, med et stærkt individuali-

stisk præg, hvor den sociale dannelse ikke giver sig selv samtidigt med at den enkelte elev har brug for at få bekræftet sin læringsproces i læringsfællesskabet.

Den sociale dimension får konkret og objektiv karakter i skole- og klasserumskulturen, i de undervisnings- og arbejdsformer, der præger arbejdet og i de sociale relationer, som skabes mellem eleverne indbyrdes og i deres forhold til læreren. Tilsammen udgør disse forhold, hvad den ærværdige amerikanske uddannelsesforsker Jerome Bruner kalder et "læringsfællesskab" (1998). Det er den sociale kontekst for fagligheden, og det giver denne faglighed sin særlige betydning i kraft af de roller og positioner, som eleverne har i forhold til fagligheden – og dermed udvikles de holdninger, som er sigtepunktet i formålsparagraffen.

Det handler om holdninger

Der er næppe nogen med engagement i den danske folkeskole, der kan være imod en opprioritering af de sociale værdier i skolen. Men det er vigtigt at slå fast, at det skal dreje sig om perspektivering på den sociale dimensions lange bane, den der handler om at give børn en social ballast med sig i livet (holdninger). Det vil sige de intentioner, der lå de oprindelige formålsskabere på sinde: en dannelsesproces, der skal give børn mulighed for at udvikle sig til aktive medborgere, der kan tage stilling og forholde sig kritiske, børn med indre værdier med sig i bagagen og børn med tro på at deres egen betydning som menneske. Men det er svært at sikre dette - tidens ånd taget i betragtning.

Sigtet må heller ikke bare være individet – det skal med styrke også være fællesskabet. Det handler ikke om at kunne måle den enkeltes sociale færdigheder, men om at styrke det fællesskab, som til syvende og sidst er også de sociale færdigheders udfoldelse i virkeligheden.

Den sociale dimension er en kontekstuel ramme for den faglighed, som er skolens primære ærinde. Den er netop ikke et "tillæg til pædagogikken", altså ikke et særlig fag, der skal læres svarende til de eksplicite fag, den er konteksten, der er præget af det personlige og det diffuse.

Inderliggørelse af det sociale

Det vi skal gøre som professionelle, er at stimulere, støtte og udvikle de bløde værdier, vi kan skabe rammer, der lægger op til aktiv deltagelse, vi kan skabe fælles forståelse for de sociale normer, som vi opfatter som positive, og vi kan endda invitere til at eleverne selv videreudvikler dette miljø. Men det skal holdes på "deres hænder", de skal have medansvar og mulighed for personlig investering og tolkning – ellers har vi fjernet det lag, der er det egentlige sociale vækstlag i fagligheden. Vi skal altså støtte udviklingen af de bløde værdier gennem et aktivt læringsfællesskab i klassen. Det er der heldigvis masser af skoler, der arbejder med – fra indsatser for bedre trivsel til skoler med aktive makkerskaber og skoler, hvor elever er aktivt inddraget i udvikling af skolekulturen. Det er vejen frem, hvis vi ønsker at udvikle sociale holdninger hos eleverne.

Konklusion

Der er altså ikke tale om blot "at lære om" demokrati, det drejer sig ikke blot om at blive "undervist" i demokrati og værdier som medansvar, rettigheder og pligter – endsige "hørt" i disse værdier eller testet i dem. Det helt centrale er at praktisere værdierne i en skolekultur, der selv er præget af dem. Derfor har stk 3 i folkeskolens formålsparagraf som en helt klar forudsætning en skolekultur, der både direkte og indirekte prioriterer de værdier, som eleverne skal være aktive bærere af. Der er med Dorthe Jørgensens ord tale om at udvikle demokratisk fornuft og ikke blot demokratisk forstand.

Det betyder at skolekulturen skal være præget af fællesskab – fælles beslutninger med rettigheder og pligter. En sådan kultur lader sig ikke uden videre forene med en mere snæver undervisningspræget kultur, med lærerstyring, overhøring og testning, hvor værdier som individualisme og indbyrdes konkurrence er opprioriteret. Elever får ansvar ved at være forpligtede – og det bliver de over for noget, de er involveret i. Kort sagt: ansvar udvikles ved at få det.

2.2.4 Kvalitet er ikke afhængig af skolestørrelsen

Af Nikolaj Lubanski, direktør, Professionshøjskolen Metropol

Det væsentligste parameter for vurdering af en skoles fremtid, er at vurdere dens kvalitet. Imidlertid afhænger kvalitet ikke af skolens størrelse, men derimod af især skoleledelsen og lærernes didaktiske og faglige evner. Med andre ord kan skolens fremtid alene vurderes ud fra om det grundlæggende krav om kvalitet er tilgodeset i tilstrækkelig grad.

Over de senere år har der været en stigende centraliseringstendens på skoleområdet. Lokalpolitikere begrundes typisk skolesammenlægninger på to forskellige måder: Enten en økonomisk argumentation om, at store skoler er billigere i drift end små skoler *eller* en faglig argumentation om, at større skoler medfører øget kvalitet.

Det økonomiske argument kan der være hold i i de tilfælde, hvor der kan hentes nogle administrative stordriftsfordele. Skolesammenlægninger kan derfor godt forsvares, hvis det sker på baggrund af grundige analyser og en ærlig udmelding om, at det er et resultat af en økonomisk prioritering. I den forbindelse er det dog vigtigt, at der er hold i tallene og dermed grundigt analyseret, om det reelt bliver billigere at prioritere skolesammenlægninger. Ofte er regnskabet slet ikke så simpelt, fordi der kommer andre faktorer oven i som fx salg af skolebygninger og udgifter til transport af eleverne til og fra skole. Derfor er man nødvendigvis nødt til at medregne disse faktorer, når man sammenligner driftsudgifter pr. elev.

Til gengæld er det et stort problem, hvis politikerne vælger at sammenlægge skoler ud fra den vildfarelse, at større enheder per automatik sikrer mere kvalitet i folkeskolen. Det er en fejltagelse, fordi kvaliteten ikke afgøres af skolestørrelsen. Kvaliteten i folkeskolen skabes frem for alt af lærernes professionalisme og af god skoleledelse. Professionalisme forstået som høj faglighed, stærke didaktiske evner og en høj grad af faglige ambitioner ansporet af ledelsens aktive og nærværende sparring og anerkendelse. God skoleledelse er kendetegnet ved en klar strategi og organisation, fokus på udvikling og ikke mindst et tæt samarbejde med lærerne. Så kvalitet handler primært om nogle andre faktorer end skolestørrelse.

Der er lavet flere undersøgelser af sammenhængen mellem skolestørrelse og faglig kvalitet, som fx af OECD gennem PISA-undersøgelserne, af Rockwool Fonden samt af professor Niels Egelund. Selvom man i den sammenhæng kan måle kvalitet ud fra mange forskellige parametre, måles den oftest ud fra elevernes karaktergennemsnit. Men netop sammenhængen mellem skolestørrelse og faglig kvalitet (forstået som elevernes karakterer) er ikke til at få øje på. Det skyldes naturligvis, at professionalisme hos lærerne og god skoleledelse kan skabes på både store og små skoler. At det er så svært at finde sammenhæng mellem skolestørrelse og kvalitet skyldes, at der er så mange forskellige faktorer, der spiller ind på, hvordan børn klarer sig i skolen. Så selv om det er nemt at finde argumenter, der umiddelbart taler for større skoler, er det vigtigt også at medtænke de små skolers styrker.

Fagligt fællesskab

Det oftest benyttede argument for større skoler – udover økonomien naturligvis – er, at større skoler har bedre muligheder for at skabe et fagligt og udviklende fællesskab og sørge for, at lærerne underviser i deres linjefag. Begge dele kan være svært at garantere på små skoler. Men her er det vigtigt at være opmærksom på, at det at være stor ikke automatisk sikrer, at den faglige kvalitet er høj. En lille lærergruppe, som er opmærksom på problemstillingen omkring et lille fagligt fællesskab, kan i vid udstrækning kompensere for det, mens en stor lærergruppe, som ikke er opmærksom på mulighederne i et stort fagligt fællesskab, ikke får det udnyttet. Sagt med andre ord: At større skoler kan noget andet end små skoler, betyder ikke, at de gør det.

Rekruttering

Et andet ofte fremført argument for større skoler er, at disse har nemmere ved at rekruttere kvalificerede lærere. Dette argument kan ikke genkendes på små skoler, idet søgningen hertil ofte begrundes med et godt sted at starte, et lille overskueligt miljø og et tæt kollega- og forældresamarbejde. Skoler i udkantsområder kan dog have sværere ved at rekruttere kvalificerede lærere generelt, men det er ikke nødvendigvis noget, der bunder i skolestørrelsen men nok nærmere i beliggenhedsfaktoren.

Trivsel

En af de små skolers største forcer er, at de skaber et overskueligt miljø for eleverne. Der er således en klar sammenhæng mellem

børns alder og nødvendigheden af et overskueligt miljø at færdes i. Generelt forholder det sig sådan, at jo mindre børnene er, jo sværere har de ved at overskue det miljø, der ligger uden for den kreds, de direkte leger med. Der er altså her tale om en betydelig sammenhæng mellem skolebørns alder og deres trivsel og i sidste ende deres læring og indlæring. Altså en sammenhæng, der taler for bibeholdelse af den lille skole specielt til de mindre børn i 0.-6. klasse. Her er klassestørrelsen generelt mindre, ligesom miljøet er overskueligt og kendskabet til det enkelte barn betydeligt større end på store skoler. De store skoler kan dog skabe disse mindre og mere overskuelige rammer for børnene ved at arbejde bevidst med det og derigennem lave en "lille skole" til de mindre elever i den store skole. Derved har store skoler mulighed for at skabe de rammer, der eksisterer på små skoler.

Konklusionen må være, at der findes fordele og ulemper ved både små og store skoler. Små skoler er trygge med et lille overskueligt miljø, som omfatter hele børnenes hverdag: Velkendte kammeratskabs- og voksengrupper, central placering i lokalmiljøet, skolelederen kender alle forældrene m.v. Omvendt udløser det måske en sårbarhed, idet en kammeratskabsgruppe kan blive for lille og et fagligt/kollegialt miljø kan blive for småt i modsætning til på store skoler. Derfor tyder alt på, at det er noget andet end skolestørrelsen, der spiller ind, og andre undersøgelser peger netop på, at det afgørende for skolens kvalitet er lærernes professionalisme og de ledelsesmæssige ressourcer.

Fokus bør derfor være på kvalitet i folkeskolen, og hvordan denne skabes gennem samspillet mellem lærernes professionalisme og god skoleledelse. Det skal understreges, at jeg udelukkende har fokuseret

på de parametre, der – efter min analyse af gennemførte undersøgelser – skaber kvalitet, og har derfor ikke forholdt mig til regionalpolitisk fordeling eller skolens betydning for lokalmiljøet. Det er god skoleledelse, der gennem en klar strategi og organisation samt fokus på udvikling og et tæt samarbejde med lærerne, der er en forudsætning for lærernes professionalisme – en professionalisme, der kommer til udtryk gennem høj faglighed, stærke didaktiske evner samt sparring og anerkendelse fra ledelsen. Alle disse parametre skaber kvalitet i folkeskolen.

Vi bør derfor komme ud over den blinde tro på store – eller små – skoler til fordel for en diskussion om, hvordan vi opnår den bedste kvalitet ved at understøtte lærernes professionalisme og en god skoleledelse - uanset skolestørrelsen.

2.3 Bidrag fra konferencedeltagerne

I diskussionen af, hvilke elementer, der kan vise sig væsentlige, når en debat om lokalskolens fremtid skal kvalificeres, optræder mange forskelligartede perspektiver. Nedenstående er et sammendrag og en kategorisering af de emner, som konferencedeltagerne producerede i de 2 gange gruppearbejde.

2.3.1 Lokalskolens muligheder for deltagelse i debatten

Små skoler – proaktive i debatten

Skolen må have selverkendelse og åbenhed om egne begrænsninger på den ene side, og blive langt bedre til at tydeliggøre styrker, profiler og potentialer. Det er vigtigt at skolerne sætter ord på, hvad de tilfører det lokale samfund og starter debatten ud fra "den gode historie".

Det er vigtigt at de små skoler kommer væk fra defensiven og at debatten ikke kommer til at handle om lukning og trusler, men om den gode skole. Samtidig er det vigtigt at skolerne passer på, at de ikke spiller sig ud mod hinanden!

Kommunikation

Gøre adgangen til oplysninger nem, samle dem på en hjemmeside, f.eks. rullende skolestart. Hvad giver de nye tiltag på skoleområdet lov til? Hvad kan lade sig gøre? Hvordan udfordrer man skolesystemet? Hvad har andre erfaringer med?

Vigtige aktører i debatten

Vigtigt at de professionelle i og omkring skolen (skoleledelse, lærere, pædagoger, PPR osv.) påtager sig en proaktiv rolle

Skolebestyrelsen er skolens ambassadører, derfor er det vigtigt, at de har viden om skolens hverdag og meget gerne på 1. hånd. Eks. hvert bestyrelsesmedlem skal følge undervisningen en almindelig hverdag (gerne flere fordelt over perioden), eks. ved at invitere fagpersoner (læsevejleder og lign.) ind til bestyrelsesmøder og fortælle om den pågældendes funktion.

2.3.2 Elementer til debatten om lokalskolens fremtid

Udgangspunkt i visioner og værdier

Konferencens deltagere understreger i deres tilbagemeldinger vigtigheden af at starte med at diskutere skolens opgave og indhold, at sætte værdierne til debat, længe inden man diskuterer strukturer og økonomi. Målsætningerne og værdierne skal være rettesnor for at vurdere kvaliteten i de konkrete skoler, store som små.

Konkrete analyser af skolernes situation

Dernæst peges der på nødvendigheden af at analysere de konkrete skolers situation, både i fht. kvaliteten af skolen, dens beliggenhed, dens betydning for lokalsamfundet, udfordringer og udviklingspotentialer osv. som alternativ til alene at måle på størrelse og udgift pr. elev. Her foreslås det bl.a. at kommunen afholder udviklings- eller portrætsamtaler på skolerne i god tid, som en af metoderne til at op-

nå indsigt i den enkelte skoles situation og potentiale. Det pointeres klart at størrelsen alene ikke kan være et udtryk for kvaliteten.

Skolestruktur og lokalsamfundspolitik

Sidst, men absolut ikke mindst peges der på vigtigheden af at debattere og beslutte skolestruktur og skoleudvikling som en del af en samlet lokalsamfundsudviklings politik, børne-unge-politik, fritidspolitik, kulturpolitik osv. og deri få en debat om lokalsamfundet. Der peges på vigtigheden af at diskutere spørgsmål som:

- Hvad skal skolen bruges til i forhold til børnene?
- Hvad er skolens rolle i lokalsamfundet – og hvad skal den være?
- Hvad er lokalsamfundets/kommunens børnepolitik?

På lokalsamfundsniveau bør der indkaldes til fællesmøde /idémøde med hele lokalsamfundet, lærerne og ledelse på skolen – og gerne uden forvaltning – for at igangsætte bottom-up perspektiver med samme fokus.

Form og dialog

Dernæst er der et udtrykt ønske om politisk forpligtelse til at give ro omkring skolestrukturen, så skolerne kan fokusere på udvikling frem for at lave reklame for sig selv.

Deltagerne efterlyser sammenhæng i debatten mellem de forskellige parter; politisk system, lærere, forældre, ledere, etc., og at det er vigtigt at den lokale debat ikke lukker sig om sig selv, men er aktiv og udadvendt og at alle arbejder for en egentlig dialog.

Hertil er der mange konkrete forslag, hvoraf vi har valgt at fremhæve et udpluk:

- Inddrage borgerne meget tidligere i processen ved høringer. Eks. inddrage et lokalområde i debat om lokalområdets udvikling. Stormøde, forvaltning præsenterer rammer, hvilke ideer har I inden for de rammer? Forvaltningen går tilbage og laver scenarier ud fra brainstorm.
- Mere dialog med politikerne. Holde udvalgsmøder på de forskellige skoler, en times oplæg forud om skolen/institutionen.

2.3.3 Hvordan kan lokalskolen opfattes som mere end en kvantitativ størrelse?

Deltagerne ved konferencen har mange bidrag til udviklingen af diskussionen om, hvad der er kvalitet i folkeskolen og hvordan det kan måles. I forhold til kriterier, der indikerer kvalitet nævnes 3 væsentlige områder:

Kvalitetsparametre

- 1) Forudsætninger for læring er børn som trives, som indgår i relationer til andre børn og som mødes af nærværende og betydningsfulde voksne. Derfor bør det være et væsentligt kriterium i en analyse af skolers kvalitet om disse forhold er tilstede.
- 2) Næste væsentlige kriterium bør være skolens rolle i lokalsamfundet.

- 3) Lærerens faglighed bør ligeledes være en afgørende kvalitetsparameter; her peges på kvaliteter som nærvær, engagement, faglige kunnen og samarbejds kvalifikationer.

Listen kunne sikkert gøres længere, men det væsentligste er at understrege nødvendigheden af at diskutere hvad kvalitet i skolen er, og hvordan det kan måles, som et klart og kvalitativt alternativ til de gængse kvantitative mål; testresultater, afgangskarakterer, økonomi og børnetal.

Kvalitetsdokumentation og vurdering

I forlængelse heraf bør der arbejdes med udviklingen af relevante dokumentationsredskaber, der egner sig til sådanne kvalitetsparametre, frem for at forsøge at måle trivsel og social læring efter samme metode som man måler færdigheder.

2.4 Aktuelle sager: Lokalskolen – udvikles eller nedlægges?

I det følgende præsenteres et udsnit af en række aktuelle sager, således som de fremstår i officielle papirer og i medierne. Sagerne drejer sig alle blandt andet om ændringer af skolestruktur med særligt fokus på de små eller mindre skoler. De viser, hvor forskelligt kommunerne griber debatten og beslutningsprocessen an, når det drejer sig om udvikling eller nedlæggelse af skoler. I *Aalborg* har man fra politisk hold besluttet at skolerne ikke lukkes så længe forældrene bruger dem. I *Assens* er der opstillet tre forslag til høring. Herunder et, hvor også de små skoler bevares. *Silkeborg Kommune* har udarbejdet en analyse af skolestrukturen særligt ud fra økonomiske overvejelser med skolelukninger som en mulighed, der er høringsperiode. *Høje-Taastrup* skriver, at de foreslår små skoler lukket af kvalitets- og ikke sparegrunde, der er også høring og *Syddjurs Kommunes* forslag om at lukke 3 skoler har medført lokale initiativer til oprettelse af privatskoler.

Det er interessant at notere sig, at man i Aalborg Kommune betragter den mindre skole som en lokalskole med værdi for brugerne, medens man i Høje Taastrup Kommune ikke ser på de små skoler som en værdi for lokalsamfundet og en værdi i sig selv, men som en belastning for mulighederne for en kvalitativ udvikling af folkeskolen.

2.4.1 Lokalskolen udvikles

Aalborg Kommune – de små lokalskoler bevares

Som Borgmester i Aalborg Kommune, Henning G. Jensen, sagde på SOPHIAs konference d. 9. februar 2010 er der fem ud af 50 skoler, der har under 100 elever. Men de er ikke lukningstruede, som de ville være i mange andre kommuner. Så længe forældrene sender deres børn i skolerne, bliver de ikke lukket. For at understøtte udviklingen har man oprettet en magistrat for sundhed og bæredygtig udvikling. Tanken er, at lokalsamfundene skal udvikles og folk skal have lyst til at bo der. "Hvis skolen nedlægges gider folk ikke at bo der. Vi skaber rammerne, men dybest set afgør forældrene, om skolen skal udvikles eller afvikles. Det pædagogiske fundament skal selvfølgelig være i orden, men det er helt afgørende, at forældrene engagerer sig i skolen og bakker den op. Hvis de ikke sender deres børn derhen, og skolen bliver så lille, at den ikke kan lave god undervisning, er jeg en af de første til at se på, hvorfor det er gået galt. Vi er klar til at sætte skolen på dagsordenen, og skolen må være parat til at drøfte sin rolle i lokalsamfundet og om nødvendigt skifte spor", siger borgmester Henning G. Jensen.

Mere information om Aalborg Kommune og politikken om små skolars eksistens:

- *Borgmester: Låsby-Svendsen skal regnes ind i skolelukninger.*
<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=61313>
- Magistraten for Bæredygtig udvikling:
http://www.aalborgkommune.dk/Om_kommunen/baeredygtig_Udvikling/Sider/Baeredygtig_Udvikling.aspx

Assens Kommune – de små skoler bevares måske

Kommunen er i øjeblikket midt i et forløb om et stort udviklingsarbejde for Børne- og Kulturområdet. Der er til projektet udarbejdet to delrapporter, hvor den ene vedrører kvalitet og bæredygtighed og den anden omhandler strukturer. Der er i den anden delrapport tre forslag til struktur med beskrivelser af fordele og ulemper. Det første forslag vedrører en uændret struktur, mens de øvrige to indeholder forskellige former for sammenlægninger af skoler.

- Rapporterne samt information om processen kan findes på:
<http://www.assens.dk/page11.aspx>

2.4.2 De mindre skoler foreslås eller er besluttet nedlagt

Silkeborg Kommune – de små skoler besluttet måske nedlagt

I 2006 blev det i forbindelse med et budgetforlig besluttet, at der skulle udarbejdes en grundig analyse af skolestrukturen i kommunen. Formålet med analysen var at give politikerne det bedste grundlag for beslutning af en eventuel ændring i skolestrukturen.

I Børne- og Ungeudvalget vil man højne kvaliteten i kommunens folkeskoler. "Det kan ske ved enten at tilføre flere ressourcer eller ved at bruge de eksisterende ressourcer på en anden måde. Analysen skal sikre, at ressourcerne bliver brugt bedst muligt." (fra forordet til høringsmaterialet "Udviklingen af folkeskolen i Silkeborg Kommune 2008-2014).

Parametrene for at vurdere, om en skolestruktur er hensigtsmæssig i forhold til en højnelse af folkeskolens kvalitet er ifølge forordet

flere. Følgende nævnes: "(...) elevtallet varierer fra det ene skoleår til det andet, der har lige været en kommunesammenlægning med betydning for skoleområdet, og muligheden for frit skolevalg gør at flere fravælger distriktsskolen" (ibid.).

- Høringsmaterialet og de indsendte hørings svar kan findes på:
<http://www.silkeborgkommune.dk/borger/skole+og+uddannelse/skolestruktur/høringsmateriale>

Høje-Taastrup Kommune – de små skoler foreslås nedlagt

I Høje-Taastrup Kommune er man bevidst om de udfordringer fremtidens skole står over for. For mange fravælger distriktsskolen, der er for mange dyre kvadratmeter i forhold til elevtallet og mange lærere går på pension inden for de kommende år. Der er derfor igangsat et arbejde omkring skolestrukturen. "Udgangspunktet for skolestrukturarbejdet har ikke været at opnå besparelser, men derimod en højere kvalitet", skriver Borgmester Michael Ziegler (K), på kommunens hjemmeside om Fremtidens Skole.

Der er udarbejdet en strukturanalyse, hvori følgende anbefales: "Kommunens skolevæsen består af mange relativt små skoler. Den fælles ramme for fremtidens skolestruktur er at skabe større enheder. Med større enheder gives mulighed for endnu stærkere faglige miljøer, der forventes at fremme rekruttering af personale og fastholde distriktselever.

Større enheder kan derudover optimere drift og skabe en bedre udnyttelse af eksisterende kvadratmeter herunder mere fleksibel klassedannelse. En bedre ressourceanvendelse for kommunens skoler betyder nye muligheder for at forbedre skolernes rammer, så disse

giver mulighed for tidssvarende og differentieret undervisning.” (Skolestrukturanalysen, s. 4.).

- Kommunens hjemmeside om Fremtidens Skole:
http://www.htk.dk/Boern_og_unge/Skoler/Fremtidens_skole.aspx
- Selve strukturanalysen:
http://www2.htk.dk/oekonomi_og_analysecenter/skolestruktur_analyser/DokAjour-2588247-v1-Endelig%20rapport%20November%202009%20version%202%20_2_.pdf

Syddjurs Kommune – små skoler er nedlagt og privatskoler opstår

I Syddjurs Kommune står man også over for en ændring af skolestrukturen. Nedenstående uddrag fra især dagspressen viser, hvordan sagerne omkring den nye skolestruktur i Syddjurs Kommune er forløbet.

Her følger et uddrag af sagens forløb beskrevet i dagspresse:

Ny plan uden vigtige tal. Århus Stiftstidende d. 9. april 2008.
Af Henrik Ask, heas@amtsavisen.dk

Kommunen foreslår flytninger af klasser, lukning af skole og meget andet. Men hvad koster planerne? Sektorplanen mangler en række vigtige tal.

Syddjurs Kommunes forslag til en ny sektorplan for børneområdet flytter rundt på klasser, varsler nye institutioner og peger på muligheden for at lukke en skole. Men planen rummer ingen økonomiske beregninger for forslagene, og det efterlader store spørgsmål hos borgerne i lokalsamfundene.

Det gælder eksempelvis i Ugelbølle. Udspillet til en sektorplan peger på muligheden for at lukke den lokale skole, som trænger til en gennemgribende modernisering. I planen står, at såfremt fokus alene er på anlægsbudgettet, vil en skolelukning være den mest fordelagtige løsning.

»Men hvordan er det regnet ud? Hvilke forudsætninger bygger beregningerne på? Det vil vi gerne have svar på. Det står der intet om i sektorplanen,« siger Christina Busk fra Ugelbølle Landsby og Distriktsråd.

Ugelbølle Skole

Sektorplanen lægger op til at den lokale skole i Ugelbølle skal lukkes. Indtil nu har skolen fungeret som fødeskole (hvor eleverne har gået til og med 6.klasse) for Rønde Skole. Det er planen, at eleverne i de ældste klasser skal samles i større og færre skoler. Der skal desuden ske ændringer i skoledistrikterne, og eksempelvis skal Ugelbølle nu tilknyttes Hornslet. Dette har skabt protest blandt de lokale.

April 2008 (bl.a. i Århus Stiftstidende)

Der argumenteres for, at hvis Ugelbølle Skole lukkes, fjernes grundlaget for at flere børnefamilier flytter dertil. Det viser sig, at det ligeledes er vanskeligt at få sit barn passet i den tilhørende institution.

Og en undersøgelse blandt borgerne viser, at op mod 62% af børnefamilierne overvejer at flytte, hvis den lokale skole lukkes.

Maj 2008

Allerede i maj måned viser det sig at politikerne har lyttet til protesterne og Ugebølle Skole lukkes ikke – derimod tænker man nu den lokalt tilknyttede institution til skolen.

De små skoler koster kassen. Århus Stiftstidende d. 3. maj 2009. af Henrik Ask.

SYDDJURS: Hver eneste elev på den lille Bauneskolen i Nimtofte koster kommunekassen 73000 kroner. Det er dobbelt så meget som et barn på kommunens største skole i Hornslet, og derfor er Bauneskolen en af tre lukningstruede skoler i et udspil fra Syddjurs Kommunes skoleforvaltning.

Med Syddjurs Kommunes ny oplæg til en sektorplan er der nu sat ord og tal på flere måneders rygter om mulige lukninger af skolerne i Nimtofte, Ugelbølle og Feldballe.

Ifølge kommunens beregninger kan der hentes en besparelse på i alt op til 10 millioner kroner om året ved at lukke skolerne. Ifølge kommunens tal er lukninger af to eller tre små skoler en måde at sikre kvalitet i undervisningen.

Maj 2009

Igen er de tre små skoler i Syddjurs Kommune lukningstruede – og de lokale forsøger endnu engang at tage kampen op.

*Ny friskole med medborgerhus. JP Århus, d. 6. juni 2009.
af Lone Dybdal.*

Kommunen bakker op om privat initiativ og er parat til at ændre lokalplanen.

Mens bannerne med slagord blafrer i vinden og børn, forældre og personale får sat ord på deres vrede over lukning af den kommunale skole i Ugelbølle, er private kræfter langt fremme med planerne om at opføre en ny moderne friskole centralt i byen. Initiativgruppen har allerede en aftale med en grundejer, et arkitektfirma har lavet en skitse til bygninger, der pågår forhandlinger med entreprenør og investor, og støtteforeningen har over 100 medlemmer.

»En friskole er en god idé, og hvis borgerne selv vil bidrage, skal kommunen ikke lægge hindringer i vejen. Fra kommunens side vil der stadig være tale om en besparelse. Det er trods alt billigere for kommunen at betale elevtilskud til en friskole, end det vi i dag giver til de små skoler. Man kan også sige, at med en friskole er forældrene selv herre over kvaliteten, de kan betale mere eller mindre, alt efter hvilken kvalitet de vil have - det er sådan set fair nok,« siger borgmesteren.

*Skolelederen: Vi må være konstruktive nu på Feldballe Skole.
www.lokalavisen.dk (Politikens Lokalaviser), d. 6. juni 2009.
af Lars Norman Thomsen og Andreas Bo Jensen.*

Ifølge skoleleder på Feldballe Skole, Mogens Michelsen, bliver skolens fornemste opgave nu at være konstruktive i stedet for at klynke. Han vurderer at en skolelukning vil bringe hele byen i farezonen.

Det er vigtigt for Mogens Michelsen, at Feldballe Skole får udarbejdet et godt høringssvar til politikerne i Syddjurs. Derfor har han, sammen med lærerstaben valgt at fokusere på at være konstruktive i stedet for at kravle i skyttegraven og klynke. Samtidig med kampen for at bevare skolen på kommunale hænder, er en arbejdsgruppe nedsat for at undersøge mulighederne for en fri- eller privatskole, som under alle omstændigheder ville have til formål at lægge den idealistiske linie helt op ad den linie, man har på skolen nu. Dog frygter Mogens Michelsen, at en skolelukning kan få konsekvenser for lokalområdet.

De store slog de små. Århus Stiftstidende, d. 11. juni 2009.
Læserbrev af Eigil Holm Nielsen på vegne af SF Syddjurs.

Den økonomiske besparelse ved at lukke de tre skoler var usikkert sat til mellem fire og 10 mill. kr. Det var ikke afklaret, hvordan skolebørnene fra Feldballe Skole kunne sikres en rimelig transporttid til andre skoler.

Der var alternative besparelsesmuligheder, da specialundervisningen ville overskride deres budget på over 15 mill., altså mere end selv den mest optimistisk beregnede besparelse ved lukningerne.

Skolelukninger er ingen økonomisk mirakelkur.
Århus Stiftstidende, d. 9. juli 2009, af Henrik Ask.

Man havde håbet på, at lukningen af de tre skoler (Nimtofte, Feldballe og Ugelbølle Skoler) i Syddjurs skulle indbringe kommunen en besparelse på 10 mill. kr. Men det hjælper ikke meget i forhold til det gab på 100 mill. kr. der er mellem indtægter og udgifter i kommune-

kassen. Lokale brugere af skolerne er i færd med at oprette friskoler, og tror ikke meget på, at kommunen skal ombestemme sig.

Opdatering d. 30. marts 2010.

Seneste udvikling omkring sagen er ifølge dagens (30.marts 2010) presseklip fra undervisningsministeriet, at folkeskolerne i Syddjurs undgår stormløb, da nye friskoler i Feldballe og Ugelbølle optager størstedelen af de eleverne fra de lukkede folkeskoler i lokalområdet.

3 **Udviklingsorienterede handleforslag**

Som det fremgår af afsnit 2 er det væsentligt at kvalificere debatten om lokalskolens fremtid. Imidlertid er det ikke tilstrækkeligt alene at have en kvalificeret debat om skolen – der bør også *handles* herpå. Afsnit 3 handler derfor om, hvordan skoler, skolebestyrelser, lokalsamfund, byråd, forvaltning og andre interessenter mere konkret kan handle i retning af at udvikle bæredygtige lokalskoler og lokalsamfund. I afsnittet præsenteres en række faglige bidrag, som alle er konkrete bud på forskellige tiltag. Desuden er der i dette afsnit ideer til handlinger og eksempler på erfaringer og ideer fra konferencens deltagere.

3.1 Faglige bidrag

I relation til arbejdet med lokalskolens fremtid diskuteres der i nedenstående bidrag, hvilke forskellige udviklingsorienterede handlemuligheder, der viser sig. Bidragene, der er udformet på baggrund af konferencens oplæg præsenterer såvel erfaringer som muligheder for at arbejde med skoleudvikling.

3.1.1 Lokalsamfundets skole – politisk begrundet

Af Henning G. Jensen, borgmester, Aalborg Kommune

Om en skole skal nedlægges eller udvikles afhænger ikke af skolestørrelsen, men af den opbakning, der er om skolens fortsatte eksistens. Her spiller især forældrenes engagement en afgørende rolle.

Jeg er glad for at få mulighed for at give mit bidrag til debatten, da det er et emne, der berører og interesserer mig meget – ikke mindst på baggrund af min aktive tid i folkeskolen. Jeg har været i politik i mange år og er derfor vant til emnet. Skolestruktur og skolelukninger er et af de emner, der kan vække opsigt, harme og vrede. Og med rette, for skolen er en af de vigtigste hjørnesteen i vores samfund.

Skal folkeskolen så nedlægges eller udvikles? Folkeskolen er en vigtig institution og et helt grundlæggende fundament i vores demokratiske samfund. Og folkeskolen har mange funktioner – og roller: Folkeskolen er et læringsrum, et socialiseringssted, en videnssilø, en

opdragsanstalt, et tilpasningshus – ja, funktionerne er mange, og med den hast vores samfund (og de enkelte lokalsamfund) udvikler og forandrer sig, så blive antallet af funktioner og roller nok ikke færre – tværtimod. Jeg tror, at folkeskolens opgaver i årene fremover vil blive endnu mere markante, mangesidede og alsidige. Og man kan så diskutere, hvorvidt det er en god ting eller ej. Men om folkeskolen skal overleve eller dø, ja, det er dybest set slet ikke en politisk beslutning.

Som politiker er jeg valgt til at være med til at skabe rammerne og grundlaget for en skoles eksistens. Men det er dybest set forældrene – og eleverne – der skal vælge, om folkeskolen skal udvikles eller nedlægges. Skal folkeskolen udvikles, så skal forældrene vælge folkeskolen til og være aktive i forhold til at få rammerne fyldt ud – og udviklet. Uden forældrenes opbakning går det simpelthen ikke. Det pædagogiske fundament skal selvfølgelig være i orden – det gir sig selv og er en forudsætning, som vi slet ikke behøver at diskutere. Forældrenes aktive holdning og opbakning til den lokale skole er helt essentiel for, at vi kan lykkes med den danske folkeskole. Forældrenes engagement, krav til udvikling og aktiv deltagelse i skolens daglige liv er afgørende – uden sker der ingenting!

I Aalborg Kommune har vi – som i så mange andre kommuner – nogle meget store skoler i bysamfundene og nogle meget små skoler i landdistrikterne. *Mit udgangspunkt er, at den helt lille skole er akkurat lige så vigtig og har lige så stor eksistensberettigelse som den store skole.* Jeg og mine øvrige byrådskollegaer blev ved sidste valg selvfølgelig spurgt om, hvorvidt der i en sparetid var skolelukninger på programmet. Mit svar var – og er – det samme HVER GANG: Nej, der bliver IKKE lukket skoler, hvis forældrene i det enkelte lokalsam-

fund vælger skolen til, bakker op om den og har lyst til at være med til at udvikle den.

Omvendt vil jeg også være den første, der sætter låsen i døren, hvis forældrene svigter og fx i stor stil vælger at flytte deres børn til andre skoler, fx til privatskoler. Jeg tror, at man i den danske folkeskole skal være klar til i endnu højere grad end i dag at sætte skolens rolle i lokalsamfundet på dagsordenen – og måske også i høj grad være åben overfor at redefinere skolens rolle.

Skolen har i dag en meget vigtig rolle, både i byen og på landet. Rollerne er ikke nødvendigvis ens og måske ændrer rollerne sig også i takt. Og det skal der være plads til! Det er vigtigt, at den enkelte skole – sammen med alle dens mange interesser – er klar til at drøfte sine opgaver og sin rolle med jævne mellemrum i takt med at de omkringliggende forhold ændrer sig – og også er åben over for at tage et rolleskift. Så altså, hvis vi som lokalpolitikere får skabt rammerne, hvis forældrene bakker op om skolen og hvis skolen er klar til at drøfte skolens rolle i lokalsamfundet og også er klar til måske at skifte spor – så tror jeg, at lokalsamfundet skole til stadighed vil blive udviklet og ikke nedlagt!

3.1.2 Lokalsamfundets skole – erfaringsbegrundet beskrivelse af kvalitetsudvikling

Af Henry Thomsen, leder af Veng Landsbyordning

Det giver store pædagogiske og driftsmæssige fordele at etablere en fælleskole eller landsbyordning. Minimum med børnehave og skole/SFO, men gerne også med vuggestue eller integreret daginstitution. Ordningen fremmer kvalitet i den såkaldte brobygning. Med rullende indskoling bliver fleksibiliteten optimal og problemer med svingende elevtal mellem årgangene minimeres.

Bidraget i sin helhed vil blive eftersendt.

3.1.3 Nedlægge eller opretholde lokalskolen – pædagogisk statistisk begrundet – fup eller fakta?

Af Peter Allerup, professor i pædagogisk statistik, DPU

Når lokalskolens fremtid skal afgøres henvises ofte til en sammenhæng mellem manglende faglighed og skolens lille størrelse. Imidlertid bør sådanne påstande og de undersøgelser der refereres til, undersøges nærmere – således at de anvendte data står mål med undersøgelsens indhold.

I tidsskriftet PPR kunne man i 2006 læse, at eleverne på de "store folkeskoler klarer sig bedre i matematik end eleverne fra de små sko-

ler"¹² – og dermed at store skoler er bedre end små skoler, således som også PISA påpeger med undersøgelserne fra 2003.

Konklusionen blev refereret i flere medier og passede godt med regeringens politik på området. Problemet var og er imidlertid, at konklusionen ikke passede, da den blev tilvejebragt på det forkerte grundlag. Undersøger man nemlig artiklens præmisser og de statistiske metoder, der anvendes heri, vil man med et kritisk blik opdage, at konklusionen langt fra er rigtig.

Det første spørgsmål man bør stille, er hvilke og hvor mange data, der kan belyse problemet – her vil såvel danske som internationale undersøgelser ofte vise sig relevante. I nærværende tilfælde er der eksempelvis tale om en vifte af undersøgelser, men fælles for mange af disse er, at de er spredte og ikke er målrettet problemstillingen. Er undersøgelserne 'designet' til et bestemt formål, således som det eksempelvis gør sig gældende med PISA og IEA undersøgelserne, er de ofte utilstrækkelige til at sige noget om andre ting – således også i tilfældet her.

I Thisted Kommune er skolestrukturen sat til debat, hvilket har resulteret i en iagttagelse, hvor skolestørrelse og faglighed stort set må betragtes som usammenhængende. Fagligheden hænger nemlig ikke sammen med skolestørrelse, men derimod snarere med skolens sociale rekruttering og lærerfaktoren – et udsagn, der da også bekræftes af en af de stærkeste fortalere for nedlæggelse af små skoler, Niels Egelund. Faktisk er der ligefrem undersøgelser, der viser, at små klasser øger fagligheden hos elever, som undervises i små klasser. Disse elever præsterer bedre resultater ved efterfølgende tests.

¹² Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, nr. 6, 2006.

Også resultatet af en anden international undersøgelse, EPPI, viser, at sammenhængen mellem skolestørrelse og faglighed er kompleks. Eksempelvis påpeges det, at elevpræstationerne forøges i takt med at skolestørrelsen forøges indtil en vis størrelse, hvorefter elevpræstationerne falder.

Denne udmelding har imidlertid fået Undervisningsministeriet til at reagere med følgende udmelding: "Større skoler med op til omkring 575 elever har en svag, men positiv indvirkning på elevernes resultater. Set i forhold til helt små enheder må større skoler og kommuner qua bedre muligheder for at nå op på en vis kritisk masse af faglig viden formodes at have bedre muligheder for at sikre et mere ensartet og dækkende tilbud med specialistviden inden for særlige indsatsområder, hvad enten det gælder den almindelige undervisning, specialundervisningen eller de kommunale forvaltningers støtte til kommunens skoler i form af eksempelvis pædagogisk-psykologisk rådgivning."

Imidlertid stammer Undervisningsministeriets konklusioner fra en PPR-artikel, hvori det påpeges, at "sammenhængen mellem elevfærdigheder og skolestørrelser i mange år har været i fokus, og netop i disse år fremhæves betydningen af at få belyst forholdene yderligere, fordi man i Danmark er ved at indskrænke antallet af kommuner". Når der imidlertid sættes fokus på sammenhængen mellem skolestørrelse og elevresultater, henvises der til tidligere nævnte PISA undersøgelse, der i 2003 undersøgte sammenhængen mellem faglighed og skolestørrelse, men alene i relation til ét fag, matematik. Her var konklusionen, at flere faktorer og især elevernes socioøkonomiske baggrund havde betydning for fagligheden, mens skolestørrelsen ale-

ne kunne tilskrives 0,5% 'forklaringsgrad'.¹³ Når der således er flere styrende variable som eksempelvis køn, tosprogethed, socioøkonomisk baggrund og skolestørrelse, er det umuligt at illustrere en entydig sammenhæng mellem eksempelvis skolestørrelse og elevpræstationer. Med andre ord skal man være meget varsom med at tale om 'årsag', og bør i stedet tale om sammenhænge eller relationer. Dermed bygger nævnte artikel – og efterfølgende udmelding fra Undervisningsministeriet – altså på et utilstrækkeligt grundlag, hvor man har søgt at vælge sine data ud fra de givne konklusioner. Som et aspekt, der skal underbygge påstanden om en betydningsfuld sammenhæng mellem faglighed og elevpræstationer, peger artiklens forfattere på, at *"store skoler rummer bedst mulighed for, at lærere kan komme til at undervise i de fag, de er mest kvalificerede til"* – en påstand, der skulle kunne forklare sammenhængen mellem skolestørrelse og præstationer, men som ikke desto mindre kan undersøges og *tilbagevises*, fordi det netop viser sig, at der er færre tilfælde på de små skoler end på de store, hvor lærere underviser i de fag, de er mest kvalificerede til.

¹³ Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, nr. 4, 2006.

3.1.4 Lokalsamfundet og skolen – visioner om en gensidig kvalitetsudvikling

Af Per Kjeldsen, chefkonsulent, leder af SOPHIA

Lokalskolen og lokalsamfundet skal indgå i en løbende gensidig udviklingsproces – og understøttes deri af forvaltning og skoleudvalg/byråd. Det sidste blandt andet ved at arbejde med flerdimensionelle økonomimodeller og bottom-up udvikling, hvor man fremmer lokalsamfundets og skolepersonalets opfattelse af et ejerforhold til skolen. Udgangspunktet for debat og beslutning bør være at fremme udviklingsmuligheder før man må foreslå en lukning af skolen. Skolen skal ses som et multikulturelt ressourcecenter, der om muligt også gøres til en fællesskole for alle børn fra 1 år og op. Det skal være en ret for et lokalsamfund, hvor der er børn, at have en lokalskole.

De fleste skoler lever et "stille" liv i forhold til lokalsamfundet. Undtagelsen er planer om nedlæggelse. Så sker der noget.

Men så simpelt bør det ikke være. En skoles personale og bestyrelse bør ikke være alene om et vedvarende arbejde for en synlig kvalitativ udvikling af skolen – også forældregruppen og resten af lokalsamfundet bør være bevidste på og medvirke aktivt i lokalskolens udvikling. Og påvirkningen skal også gå den anden vej: skolens personale, elever, bestyrelse og forældre kan medvirke til lokalsamfundets kvalitative udvikling. Det skal være tydeligt, at alle har brug for

skolen og skolen for lokalsamfundet – uanset om det er et skoledistrikt på Amager, eller det er en landsby, der udgør lokalsamfundet.

Vi skal få politikerne og deres embedsmænd til at tænke på den komplekse kulturelle virkelighed, en skole er en del af. De skal derfor være i løbende dialog med skolen og dens omgivelser om en langsigtet og kontinuerlig flerdimensional udviklingsplan – skolens betydning for vores kultur er for stor til, at en endimensional økonomisk tænkning og myter om "stort er godt" skal bestemme en skoles fremtid!

Min påstand er, at man ikke arbejder tilstrækkeligt professionelt med skoleplanlægningen. I langt de fleste tilfælde er planlægningshorisonten for kort, og der er for få variabler med i planlægningsgrundlaget. Og endelig er udgangspunktet næsten altid økonomisk begrundet i behov for besparelser. Det betyder, at den normale planlægningshorisont kun er 1-2 budgetår, bortset fra fremskrivning af elevtallet med 5-10 år - erfaringsmæssigt behæftet med enorm usikkerhed.

Skal man lægge op til en kvalificeret politisk debat og efterfølgende beslutning, er det nødvendigt, at man har alle tænkelige variabler med, der gælder for både skolen og for lokalsamfundet som helhed. Man bør derfor arbejde kombinatorisk-analytisk – det vil sige at alle mulige variabler skal inddrages i en for beslutningerne forudgående multivariabel analyse, og man skal lave en kvalitativ statusanalyse med efterfølgende forudsætningsanalyse: Under hvilke forudsætninger vil man kunne fortsætte den kvalitative udvikling? Og endelig skal man lave en udviklingsstrategi med en langsigtet handleplan, for at forudsætningerne kan optimeres for skolens fortsatte udvikling.

Det kan her være nyttigt at præcisere forskellene mellem en endimensionel og flerdimensionel tilgang til arbejdet:

Endimensionel	Flerdimensionel
Enstrengt økonomimodel og kort horisont	Flerstrengt økonomimodel og lang horisont
Sårbare beregninger	Stærke beregninger
Lokalskolen en del af skolestrukturen	Lokalskolen en del af lokalsamfundet
Objektiv model	Case study
Central intrasubjektiv	Decentral intersubjektiv
Faglige argumenter er statisk kvantitative og objektivt usikre	Faglige argumenter er dynamisk kvalitative og subjektivt sikre
Høring bagud	Debat forud
Top-down beslutning	Bottom-up indstilling
"Ejerforholdet" til skolen benægtes	"Ejerforholdet" til skolen anerkendes

Med den flerdimensionelle tilgang tager man udgangspunkt i udviklingsmål og -indhold, før man overhovedet snakker struktur, herunder eventuel skolenedlæggelse eller skolesammenlægning.

I stedet for at se skolen som en af flere skoler i en samlet skolestruktur for kommunen skal man se lokalskolen som et multikulturelt ressourcecenter. Man skal altså ikke se skolen som en objektiv model, men betragte lokalskolen og lokalsamfundet under et og udføre et "case study" som grundlag for udarbejdelse af oplæg til en kvalitetsbetonet debat og beslutning om lokalskolens fremtid. Hermed får man mulighed for at anerkende betydningen af personalets, elevernes, forældrenes og lokalsamfundets ejerforhold til skolen og at anerkende dette frem for at benægte ejerforholdet. Anerkender man ejerforholdet, vil det også være naturligt at lægge op til en bottom-up indstilling i stedet for en top-down beslutning, og det vil medføre, at man skaber debat forud for beslutningen i stedet for at lave en høring bagud.

Herudover skal man sikre, at der løbende foregår en debat på lokalskolen og i lokalområdet om skolens interne udvikling - så intensivt, at man kan betragte skolen som forskningsmiljø i ordets mest dagligdags betydning. Heri indgår også, at man skal udvikle både interne og eksterne samarbejdsformer i lokalsamfundet (erhvervsvirksomheder og befolkning) - og også med de nærmeste andre folkeskoler. Derved må man formode, at skolen også på økonomisiden vil blive mere bæredygtig end i en traditionel skoledannelse. Det betyder, at lokalskolen og lokalsamfundet langsomt etablerer en gensidig udvikling med fælles ejerskab.

Der vil mellem skolen og lokalsamfundet udvikles et gensidigt relationelt forhold, som vil få betydning for en fælles ansvarlighed for dannelsesprocessen med skolens elever.

I den sammenhæng vil det også være naturligt at lave en landsbyordning eller fællesskole i det omfang, det allerede er muligt eller hvor der er behov for at nyetablere dagpleje, vuggestue og/eller børnehaver i lokalsamfundet. –Det vil være en fordel ikke kun for børnene, der vil få forstærket oplevelsen af at have en hjemstav, men også for forældrene.

Det bør være en ret at der er en lokalskole eller fællesskole i et lokalsamfund, hvor der er børn – og det bør være en pligt for lokalsamfundet, at den opretholdes med kvalitet.

3.2 Bidrag fra konferencedeltagerne

Konferencedeltagerne skulle også beskrive hvilke udviklingsmuligheder en lokalskole skal bringe i spil for at sikre en løbende kvalitetsudvikling. Nedenstående er et sammendrag og kategorisering af de emner, som konferencedeltagerne producerede i de 2 gange gruppearbejde.

3.2.1 Om udvikling af faglig kvalitet

Samarbejde med andre skoler

Samarbejde mellem flere skoler om fx at udnytte f.eks. fælles læsevejleder, specialundervisning – trivsel/AKT, samt om vidensdeling, erfaringsudveksling/sparring og pædagogisk udviklingsarbejde mm. I faglige netværk på tværs af skolerne.

Samarbejde i lokalsamfundet

Skolen skal opsøge strukturer i lokalsamfundet, som optimerer fagligheden, så man kan få faglig sparring eller partnere til fagdage og projektuger.

Udvikle spidskompetencer i samarbejde med lokalområdet, fx se på om man ligger i et område, som byder på noget særligt? Fx skolen på havnen leverer havbiologiundervisning til alle.

Samarbejde med andre institutioner

Samarbejde med andre institutioner i lokalområdet, hvor fx pedel el-

ler sekretær bruges på tværs af flere institutioner.

3.2.2 Alternative skolestrukturer

Forslag fra konference deltagerne om:

Grundskole og Mellemskole

At todele folkeskolen i en Grundskole for 0-6. klasse og en Overbygningsskole for 7-10. klasse, som det kendes mange andre steder i verden.

Grundskolen skal have fokus på grundlæggende færdigheder, social dimension, sociale kompetencer, fornuft/dannelse, tryghed/overskuelighed, glæden/lysten ved at lære og være. Overbygningen skal have nærkontakt til UU, teknisk skole, gymnasier, ungdomsuddannelser, faglig dygtiggørelse af elever til videre uddannelse -> uddannelse -> ungdomsliv/kommende voksenliv.

Man bør kigge imod Finland, hvor der er små skoler op til 6. klasse og dernæst store skoler i udskoling (vænner dem til de mange elever i ungdomsuddannelsen).

Helhedsskole/Heldagsskole

Et andet forslag til en ændret skolestruktur kan være forskellige variationer af helhedsskole/heldagsskole og arbejde med sammenhæng og sammentænkning mellem daginstitutioner, fritidsinstitutioner og skole.

Ikke-aldersdelte klasser og rullende skolestart

Derudover kan det være en løsning til at imødekomme lokalskolels små årgange, at køre med ikke-aldersdelt undervisning i indskoling og rullende skolestart, som det bl.a. kendes fra Vejen Kommune eller i Veng Landsbyordning(Ny Skanderborg Kommune), som er beskrevet andetsteds i denne hvidbog.

3.2.3 Om god ledelse og gode arbejdsforhold på lokalskolen

Kvalitet i ledelsen

- Den nære leder – kræver en bevidsthed om struktur/organisering, lederen som coach/ feedback/anerkendelse vigtig. Desuden er en synlig pædagogisk ledelse vigtig for teamånden får betydning for udviklingsånden og fagligheden i lærerkollegiet.
- Formelle/uformelle netværk mellem skoleledelsen på tværs af skolerne, der giver mulighed for erfaringsudveksling og sparing.

Samarbejde på tværs af skoler om funktioner

- Den pædagogiske ledelse er vigtig (og besparelser på ledelse i det kommunale budget er desuden minimal), men man kunne overveje en samlet administrativ ledelse, tænke anderledes i forhold til ledelsesopgaver, fælles administrative opgaver, fordelingen af opgaverne, hvilket frigiver tid til pædagogisk og personaleledelse. Her er det oplagt at se på erfaringerne fra

forskellige institutionsområder.

- Økonomiske fællesskaber mellem skoler – et funktionelt samarbejde, eks. angående økonomi, men bibeholde pædagogiske ledere på skoler.

Samarbejde med andre institutioner

- Udnytte fælles ressourcer, skole/børnehave angående administration. Evt. fælles ledelse eller andre samarbejdsformer.

Arbejdsforhold for lærerne

- Det er problematisk, at lærerne "pendler" mellem de små skoler for at undervise, da de ikke er en del af helheden og arbejdsfællesskabet, men det kunne være en vikarløsning.
- Hvis lærerne skal kunne være på flere skoler, skal de ønske det selv, og der skal være et fællesskab mellem de involverede skoler.
- Bekymring for at kunne tiltrække og fastholde lærerkræfter til de små landsbyskoler
- Skolens stabilitet er essentiel, så der bør etableres politikker for sygefravær, udskiftning blandt medarbejdere mv. Det kræver, at der opbygges en god kultur, som understøtter stabiliteten.

3.2.4 Sammenhæng mellem lokalskolen og lokalsamfundet

Gemt i tilbagemeldingerne i denne kategori ligger mange visioner for lokalsamfundsudvikling med skolen som en aktiv motor. Der er en lang række forslag til hvordan skolen kan engagere sig lokalt, og til hvordan lokalsamfundet kan engagere sig i skolen.

Visioner

Visionerne er især billedet af skolen som det lokale kulturhus eller forsamlingshus, lokalsamfundets hjerte eller centrum, og et lokalsamfund, der er båret af værdier om fællesskaber, sociale netværk og deltagelse. Skolen beskrives bl.a. som en kulturinstitution og ikke et varehus med undervisning på hylderne.

De konkrete initiativer drejer sig om hvordan skolen skal være lokalsamfundets skole og ikke bare elevernes, at mange af de lokale funktioner og aktiviteter fysisk kan foregå i skolens lokaler, ligesom nogen af dem med fordel kan administreres samme eller indgå i forskellige former for partnerskaber. Det foreslås bl.a.:

Skolen som fysisk ramme og mødested

Skolen kan være ramme for mange aktiviteter, som fx skole, børnehave, bibliotek, posthus, læge, computercafe, idrætsliv, spisearrangementer, også for folk, der ikke har børn på skolen.

Endvidere en "grejbank", som alle borgere kan leje redskaber hos.

Samarbejde og partnerskaber

- Udnyttelse af de administrative ressourcer i lokalsamfundets skole, SFO.
- Skoleven/skolevenskab mellem lokale beboere og eleverne på skolen.
- Forklare det omgivende samfund, hvad skolen står for (hjemmeside, lade lokale komme med ideer til, hvad skolen kan gøre for lokalsamfundet).
- Oprettelse af "lokalråd" i lokalsamfundet med henblik på at etablere udvikling – bæredygtig udvikling i skole og i lokalsamfundet.
- Eksempel: www.knabstrup-skole.dk.

3.2.5 Skolestruktur og udvikling af lokalskolen

Variation i skolestrukturen – reelt frit valg

- Fælles visioner i et samlet skolevæsen – variation giver mulighed, udvikling og et reelt frit skolevalg.
- Skolestrukturen kan se vidt forskellig ud alt efter lokalsamfundets behov og udseende.
- Udnytte kvaliteten/fleksibiliteten i, at skolerne kan noget forskelligt – kan udnyttes konstruktivt ved et tæt samarbejde. Fokus på, hvordan små og store skoler kan supplere hinanden, skabe mangfoldighed.
- Tildelingsmodel, penge pr. elev – en "nøgle", hvor man tør lave forskellig tildeling alt efter socioøkonomiske forhold på sko-

len.

- Landsbyordning, §24 a. Eks. på handling: 1) udvidet SFO, 2) samdrift.

Små skoler – særlige muligheder

- Der peges på muligheden for bruge de mindre skoler som centrale i specialindsatsen overfor børn med særlige behov. Små skoler har gode muligheder for at give nogen børn trygge og overskuelige rammer og kan rumme de "skæve" børn, fordi klassekvotienten kan være mindre.
- Ligeledes peges der på, at de små skoler skal være bedre til at udnytte netop disse spidskompetencer og dygtiggøre sig yderligere på området og profilere sig på det.
- Et andet forslag er at bruge de mindre skoler som pilot-skoler for forsøgs- og udviklingsprojekter.

3.3 Erfaringer med udvikling af lokalskolen

Flere steder i landet ses eksempler på, hvorledes man i praksis kan udvikle en lille lokalskole, der er i farezonen for nedlæggelse. I det følgende ses et eksempel på en sådan skole.

3.3.1 Kan professionalisering af lærerarbejdet bidrage til bevarelse af – også små – lokale skoler?

Af Kirsten Krogh-Jespersen, lærer, cand.pæd., ph.d.

Med udgangspunkt i erfaringen af, at det er skolens kvalitet – og ikke dens størrelse – der er væsentlig for såvel elevernes udbytte som for lokalsamfundet i sin helhed, undersøges det, hvorledes man med succes kan arbejde målrettet for at højne den mindre skoles kvalitet. Her har det vist sig betydningsfuldt at arbejde med lærernes didaktiske evner, således at kommunikation og samarbejde gøres til centrale omdrejningspunkter i skolens hverdag.

Med lærernes ønske om fortsat professionalisering af deres arbejde og med en antagelse om, at svaret kunne blive et JA, gik samarbejdet mellem en skoles 10 lærere og en pædagogisk forsker i gang på en 7- klasses 'lille skole i et randområde'. Året var 2007 og samarbejdet fungerer således på 3. år.

Da samarbejdet startede, var skolens inspektør gået på pension kort forinden, ingen søgte stillingen og en af skolens lærere var ble-

vet konstitueret som leder. Fordi kommunen var uafklaret om skolens skæbne blev der aldrig ansat en ny leder, og i skrivende stund har skolen status som afdeling af en stor byskole i området. Denne skoles skoleledere fungerer altså også som skoleledere på den 'lille' skole, som i det daglige ledes af en afdelingsleder. Skolen er i øvrigt 2 skoler, som ligger med 10 km's afstand. På den ene skole bor 0.-2. klasse, her findes også 'Fritteren', som Skolefritidsordningen kaldes, på den anden bor 3.-7. klasse. Efter 7. klasse kommer eleverne på den store byskole. Skolen er 1-sporet.

Man kan mene, at det er naivt at forestille sig, at kvaliteten af lærernes arbejde kan have indflydelse på, om en skole bevares eller lukkes. Det er snarere kommunens økonomi, kombineret med politiske studehandler og partipolitiske/ideologiske præferencer der ligger bag, når det besluttet, at det er skoleområdet der skal lægge for i besparelserne, udmøntet som skolenedlæggelser. På den anden side er lærernes kvalificering af undervisningsarbejdet og af deres virksomhed i det hele taget det eneste våben de har i kampen for 'deres' skole og 'deres' elever. Man har som lærer kun den mulighed at arbejde på grundlag af en formodning om, at forældrenes respekt for skolen og lærernes arbejde kan få lokalpolitisk betydning både ved stemmeurnerne, i det daglige politiske arbejde og i kampsituationer.

Og så skal det da siges, at skoler kan blive for små til, at de er 'pædagogisk rentable', men i så fald taler vi om meget små elevtal. På den skole, som her henvises til, var der ved skoleårets start 104 elever. En sådan skolestørrelse kan fremvise mange kvaliteter for elever, forældre og lokalsamfund – og for lærernes professionalisering.

Men før vi forfølger denne argumentation – et par facts og nogle overvejelser om den generelle situation for de små lokale skoler.

Fra folkeskole til fri grundskole?

I 2007 lød profetien, at 300 skoler vil blive nedlagt i de kommende år. Opgørelserne fra 2008/2009 viser nedlæggelse af mange små skoler, men i lige så høj grad sammenlægning af skoler, hvoraf rigtig mange når op på høje elevtal.

I en undersøgelse gennemført af Danmarks Skolelederforening i 2005 er et af de første spørgsmål, skolelederne er blevet bedt om at tage stilling til, om de små skoler, som eventuelt bliver lukket/sammenlagt, blot vil genopstå som privatskoler. Blandt lederne på de små skoler er der 41 procent, som er ret sikre på, at det vil blive konsekvensen, mens yderligere 45 procent betragter det som en mulighed. Også lederne på de større skoler ser en vækst i antallet af privatskoler som en sandsynlig konsekvens af skolelukninger. Hvis skolelederne, der må forventes at have en ganske god føling med, hvad der rører sig i lokalsamfundene, og hvilke ønsker indbyggerne har til folkeskolen, har ret i deres vurdering, ser det ud til, at en større del af befolkningen vil fravælge folkeskolen, hvis den forsvinder fra lokalsamfundene.

Skolestrukturdebatten forbistres således af, at nedlagte folkeskoler omdannes til frie skoler. I de tilfælde er det tydeligvis ikke argumentet om, at skoler er blevet for små i forhold til den pædagogiske kvalitet, der bestemmer, men det forhold, at betalingsbyrden flyttes fra kommunerne til staten, som jo yder tilskud til de private/frie skoler. For perioden 1996-2006 er der kommet 74 flere frie grundskoler. På

landsplan dækker dette over, at der er oprettet 117 frie grundskoler, mens 43 frie grundskoler er blevet nedlagt. 40 af de nyoprettede frie grundskoler er oprettet på samme adresse som en folkeskole, der umiddelbart forinden er nedlagt. 27 procent af de nedlagte folkeskoler er således erstattet af en fri grundskole.

Elev/lærer-ratioen stiger i takt med skolestørrelsen

Den gennemsnitlige elev/lærer-ratio i folkeskolen er for skoleåret 2008/2009 11,1 elever pr. lærer. Mønsteret varierer efter skolestørrelse, og elev/lærer-ratioen for de mindste skoler med 0 til 99 elever er 9,7, mens den i folkeskoler med over 400 elever er på 11,7. Tendensen er dog ikke lineær, ratioen er næsthøjest for skoler med 100-199 elever, nemlig 11,2.

I de frie grundskoler er elev/lærer-ratioen for de mindste skoler 9,6, og højeste elev/lærer-ratio findes i frie grundskoler med over 400 elever. Her er den på 14,0. Der er flest små frie skoler, og da lærerlønninger er den største udgift, når der drives skole, kan man konkludere, at det ikke er billigere at drive de private skoler. Men de betales af staten og forældrene, ikke af kommunerne, bortset fra den 'udgift' der er forbundet med, at kommunerne har 'foræret' skolebygningerne væk.

Hvad gør en skole til en god skole?

Den misforståelse, at store skoler skulle være bedre end små er vist efterhånden udryddet. Ugebrevet Mandag Morgen skriver fx i en artikel med overskriften "Store skoler er ikke bedre end små", at der savnes dokumentation for en opdeling af skoleverdenen på små og

store, og at ingen enkeltfaktor har så stor betydning for elevernes faglige udbytte som lærerfaktoren. Denne konklusion understøttes af undersøgelsen "Skolens gode og onde cirkler", hvor 5000 elever og 250 læreres udsagn samt testresultater mv., slår fast, at den mest afgørende faktor for kvaliteten og resultaterne af det pædagogiske og faglige arbejde afgøres af lærerens personlige og faglige forudsætninger. Mandag morgen slutter artiklen: "Sammenfattende må det derfor konstateres, at der i debatten om skolelukninger ikke med videnskabeligt belæg kan tages udgangspunkt i faglighed og endda kun delvis i økonomi. Kvaliteten af skoler hænger tilsyneladende allerstærkest sammen med, hvilke menneskelige ressourcer der puttes ind i dem på lærersiden og på elevsiden. KL præciserer selv de talrige og komplicerede forudsætninger og problemstillinger, der skal tages højde for, ved det der kunne forekomme som en simpel udregning af antal kroner divideret med antal elever."

Lærernes professionalitet

Efter således at have sandsynliggjort, at den gode skole først og fremmest afhænger af lærernes professionelle virksomhed og ikke af skolens størrelse er det tid at spørge: Hvad gør så lærerne på den lille udkantskole, som har ca. 100 elever, er en afdeling under en stor byskole og oven i købet har to adresser? Svaret er: De arbejder målrettet og konstruktivt med at blive dygtigere didaktikere og dygtigere til at kommunikere og samarbejde – med hinanden, med deres elever og med forældrene. Den aktuelle udviklingsproces har bestået i, at jeg har besøgt skolen fire gange om året i tre år. Op til møderne har lærerne/lærerteamene sendt mig statusrapporter om arbejdets

tilrettelæggelse og gennemførelse, om de sociale udfordringer i klasserne og om arbejdet med at udvikle klassens fællesskab og elevernes selvhjulpethed. I det hele taget beskrivelser af det daglige skolearbejde. Vi har sammen identificeret en række udviklingstemaer, som lærerne arbejder med – læreres og elevers fælles udformning af målsætninger for elevernes indsats, evalueringsformer der bygger på dokumentation af elevernes udbytte, differentierede undervisnings- og arbejdsformer, der fremmer elevernes aktive arbejde og konstruktive samvær og samarbejde. Vi har i høj grad haft fokus på lærernes samarbejde med forældrene, og elevplanernes udformning og sprogbrug har været et vigtigt tema. De elevplaner, som lærerne i disse dage lægger sidst hånd på, har stor informationsværdi for forældre og elever og for øvrige lærere. I en faglig status for de enkelte fag beskrives elevens aktuelle kompetencer på for klassetrinnet relevante indholds- og færdighedsområder. Der er formuleret mål og handleplaner for elevens videre arbejde, udformet i samtaler mellem elev og lærer og i samarbejdssammenhænge i klassen og med anvisninger på, hvor forældrene i givet fald kan støtte. Elevernes sociale kompetencer er beskrevet i respektfulde vendinger og lærerne giver med stor omsorg og empati inspiration til, at eleverne kan sætte sig personlige udviklingsmål. Kategorier, status- og målbeskrivelser, henvendelsesform og sprogtoner er resultatet af en fælles arbejdsindsats blandt lærerne – med den relevante plads til den konkrete lærers prioriteringer og præferencer. Forældre med flere børn på skolen erfarer, at lærerne samarbejder og at de kan argumentere for deres professionelle valg

I min iagttagelse udgør skolen og lærerne en uundværlig ressource i lokalsamfundene. For det første varetager de deres kerneydelse,

en kvalificeret undervisning af eleverne. De sørger fx for, at eleverne får lært at læse 'til tiden', de tager sig i det hele taget af elevernes faglige og sociale udvikling. Det gør de gennem mangfoldighed i det faglige indhold, variation i undervisningen, 'ud i naturen' som skolens placering i høj grad gør muligt, mål - og evalueringsformer, der inddrager og gør eleverne medvidende og medbestemmende. Hvis en elev har problemer i eller uden for skolen ser lærerne det og gør noget ved det. Lærerne tager fx initiativ til at inddrage alle elever og forældre i en problemløsningsindsats, når en pige i klassen ikke trives blandt de øvrige piger – og en ond cirkel bliver vendt til en god. Lærerne henvender sig til de sociale myndigheder, når de iagttager at et barn og en familie har problemer, de ikke selv kan løse. Alle lærere kender og føler ansvar for alle elevers læring og udvikling – og alle elever kender alle lærere, og følger sig trygge ved alle. Som det fremgår oven for arbejder lærerne bevidst og målrettet med at kommunikere differentieret og professionelt med forældrene. Skolen ligger som sagt i et randområde, der er langt til den store byskole, både fysisk og mentalt. For en del forældre er skolens størrelse og nærhed og trygheden ved lærerne forudsætningen for, at de møder op til de formelle og uformelle sammenhænge, som skolen indbyder til. Ud over forældremøder, forældresamtaler og netværksmøder står skolen også bag en række kulturelle arrangementer, som bringer forældregruppen sammen.

Eleverne bruger i dag tid på at blive transporteret til og fra skole, men det kunne være værre – og vil blive det hvis skolen nedlægges og eleverne flyttes til andre skoler.

Kan en skole blive for lille?

Det kan den nok. Men det er ikke skolens størrelse der afgør dens kvalitet. I den aktuelle optagethed af faglighed sniger en fatal misforståelse sig ind, nemlig den, at kvalitet i undervisningen skulle være synonymt med linjefagsuddannede lærere i alle fag. Som Dansk Clearinghouse's undersøgelse af lærerkompetencer har vist, er det lærernes relationskompetencer, deres ledelseskompetencer og deres didaktiske kompetencer der fremmer elevernes læring. Didaktiske kompetencer er både almene kompetencer og fagdidaktiske kompetencer, det er klart. At lærerne på de små skoler skal gabe over meget fagligt indhold er også klart. Men de vigtigste kompetencer er ikke specielt linjefagsbaserede og de fagdidaktiske kompetencer kan udvikles igennem efteruddannelse, i teamsamarbejdet og understøttes af gode undervisningsmidler. Så i stedet for at overlade den offentlige forpligtelse på vore børn og unges dannelses- og uddannelsesproces til de frie/private skoler og yde tilskud hertil, kunne staten fx i højere grad påtage sig efteruddannelsesforpligtelsen over lærerne – eller give kommunerne økonomiske muligheder for at varetage den.

3.4 Internationale erfaringer

Også i andre lande er problematikken omkring lokalskoler – eller små skoler – nedlæggelse og udvikling aktuelt. Erfaringer fra andre lande kan derfor vise sig nyttige i en dansk debat.

I en følgende udgave af hvidbogen vil dette afsnit blive udfoldet, særligt med reference til lande som vi med rimelighed kan sammenligne os med .

4 Ideer til kvalificering af debat og politisk beslutning

4.1 Til skoleudvalg og byråd

I lyset af at hvidbogen udsendes midt i igangværende lokale debatter og beslutningsforslag om skolelukninger eller sammenlægninger har vi fra det samlede materiale sammenskrevet en foreløbig ideliste til skoleudvalg og byråd og til forvaltning – en liste, som vi håber kan få indflydelse her og nu. Der er mange flere ideer i materialet, end der er medtaget her, ideer vi håber man vil inddrage løbende i den lokale debat og beslutningsproces.

Udvikling eller nedlæggelse?

På længere sigt håber vi hvidbogens mange oplæg og ideer fra konferencedeltagerne kan medvirke til politiske beslutninger om lokalskolels indarbejdelse i lokalplaner, og at drøftelser om eventuelle ændringer i den enkelte lokalskoles status ikke starter med de økonomiske muligheder ved en nedlæggelse. Vi håber, at man i stedet vil anerkende lokalskolens betydning som en del af et lokalsamfunds kulturelle ressourcer – og i det lys ser multidimensionelt på økonomiproblematikker. Som det blev udtrykt i et af conferenceoplæggene – ”man kan ikke udvikle og være kreativ under konstant usikkerhed om nedlæggelse” (Lubanski).

Altid mål og indhold før struktur

Det er vigtigt, at byrådet anmoder forvaltningen om at fremsende forslag til mål og indhold for det samlede skolevæsen og alle skolerne enkeltvis, inden man påbegynder en diskussion af skolestruktur – dvs. at økonomisammenhængen skal udskydes til nærværende punkt er overstået.

Det drejer sig eksempelvis om at have et mål for kvalitetsoptimering, men det drejer sig også om at have et mål for mangfoldighed skolerne imellem, både hvad angår specifikke udviklingsmuligheder og skolestørrelsens sammenhæng med lokalområdets behov. Det vil sige, at man for den enkelte lokalskole snakker skoleudvikling totalt, før man snakker økonomi og måske dermed sammenhængende påstået behov for skolenedlæggelse og sammenlægninger.

Skolen som lokalskole

Med introduktionen af begrebet lokalskole får skolen en anden identitet end hvis man blot ser den enkelte skole som en del af skolestrukturen. Det gælder specielt skoler i bydelsområder. Det vil være et vigtigt signal at sende beboerne i et lokalområde, at byrådet opfatter skolen som en del af et givent område. I en tid hvor vi snakker meget om sammenhængskraft og fællesskabsstyrkelse bør skolen indgå i disse bestræbelser i afgrænsede lokalområder.

Lokalskolens størrelse

Lokalskolen bør ikke betragtes som lille eller stor skole, hvorfor en såkaldt lille skole ikke automatisk skal nedlægges. Fagligt kan det lille miljø også på de ældste klassetrin give helt ekstraordinære læ-

ringsmuligheder. Byrådet bør støtte lokalskoler i et fordomsfrit samarbejde med andre skoler ved at anvende relativt små klasser til at opnå øget læringseffekt, samtidigt med at eleverne får sociale udfordringer i større miljøer. Deri kunne også indgå udvikling af rummelighed overfor elever med særlige sociale behov.

Skolen som udviklingsmiljø

Der er i de seneste år i stigende omfang gennemført udviklingsforsøg på adskillige skoler, nogle kaldet feltforskning, andre blot kaldet udviklingsforsøg. Mindre skoler bør have denne chance før andre for derigennem at kunne medvirke til både et lokalt kvalitativt løft (også til gavn for lokalområdet) og anvise muligheder for nye tiltag, der vil kunne komme andre skoler eller hele skolevæsenet til gode. På sigt bør alle skoler være udviklingsskoler eller bedrive skoleforskning på baggrund af lokale vurderinger af udviklingsbehov.

Bottom-up udvikling

Byrådet bør fremme den lokale skoleudvikling ved at opfordre lærerne, ledelse og det øvrige personale og bestyrelse til at vurdere den enkelte skoles udviklingsbehov i tæt sammenhæng med lokalområdets udviklingsbehov og -muligheder. Det betyder, at også eleverne og forældrene skal inddrages i denne løbende debat. Det hele for at sikre udvikling – men også for at sikre, at alle implicerede får et ejerforhold til den lokale skole. Det er et meget vigtigere grundlag for skolernes udvikling end det, man ofte ser i mange kommuner, at forvaltningerne udsender retningslinjer for indsatsområder ens på alle skoler på samme tid.

Det frie skolevalg

Det frie skolevalg er måske nok godt for nogle, men bestemt ikke for den enkelte skole eller økonomisk betragtet. Byrådet skal derfor turde henvende sig til forældrene generelt, selvom man naturligvis må respektere det frie skolevalg, og opfordre forældrene til, at de først og fremmest vælger lokalskolen – og bliver der og gør deres indflydelse gældende, hvis de mener, der er noget, der bør rettes – i stedet for at søge til en anden skole. Det vil også være med til at forpligte lokalområdetets beboere til at være offensivt aktive over for lokalskolens udvikling. Som i Aalborg Kommune, hvor man har besluttet, at hvis forældrene vil bruge skolen, bliver den ikke nedlagt. I den forbindelse skal også nævnes problemstillingen om at søge privatskoler. Det ses ofte, når man nedlægger en skole imod forældrenes ønsker, at der faktisk forsøges oprettet en privatskole – i så høj grad har dette været tilfældet, at man fra Undervisningsministeriets side har været nødsaget til at besværliggøre denne proces, da den jo ofte alvorligt forstyrrer de økonomiske beregninger, der ligger bag mange af skolenedlæggelserne.

Øget sammenhængskraft mellem skole og lokalsamfund

Byrådet bør opfordre lokalsamfundene til at finde samarbejdsmuligheder med skolen og omvendt, således at flest mulige af lokalsamfundets sociale og demokratibefordrende funktioner kan foregå i samarbejde med skolen. For eksempel ved fælles udnyttelse af personale, det ikke er muligt at fuldtidsbeskæftige på skolen eller i lokalsamfundet (sekretær, pedel, bibliotekar og andre).

Renoveringsplan for alle kommunens skoler skal forelægges på samme tid

Har man tanker om nedlæggelse af en skole og blandt andet bruger bygningsstandarden som en begrundelse, bør der foreligge en renoveringsplan også for den skole, der skal være modtageskole – så det er muligt at drage sammenligninger, der bygger på den modtagende skoles lokalesituation efter en sammenlægning. Det har betydning for den lokale debat og for de økonomiske beregninger.

Fremme udviklingen af fællesskoler eller landsbyordninger

Det vil give megen ro på lokalskolen og forbedre den samlede økonomi, hvis man etablerer en fællesskole eller landsbyordning med områdets daginstitution(er). Det bliver så også muligt at øge kvaliteten af den såkaldte brobygning, både for skole og SFO. Indskoling vil fungere som en selvstændig skoleenhed, der har lige så store samarbejdsrelationer og naturlige samarbejdsbehov med daginstitutionen, som den har med mellemtrinnet på skolen (4.-6. klassetrin). Er der ingen daginstitution i forvejen, så forældrene må køre børnene til en fjernere liggende institution, vil etablering af fællesskole også for småbørn og deres forældre være en fordel.

Skolefritidsordningerne og deres tilknytning

Man bør overveje, at skolefritidsordningernes pædagoger i større omfang end nu samarbejder med daginstitutionerne i deres overskydende tid i stedet for at samarbejde med lærerne i indskolingsklasserne. Børnene har også i daginstitutionen "fri tid", men oplever det bare ikke på samme måde som i skolen, fordi børnene i børnehaven jo ikke

har skemaer med fag. Men der er helt klart ting, som børnehavebørnene skal have lært, selvom det ikke er pligtigt, fordi det ligger gemt i legen i den "frie tid". Der ligger mange uudnyttede pædagogiske udviklingsmuligheder gemt i et samarbejde mellem daginstitution og SFO.

Statistisk manglende sandhedsværdi omkring skolekvalitet

Det anbefales at undlade at bruge de fleste gængse faglige argumenter for kvalitetsøgning gennem øget skolestørrelse – som begrundelse for at indstille mindre skoler nedlagt. De fleste argumenter kan som ovenfor nævnt tilbagevises og andre er så udforskede, at man ikke umiddelbart bør bruge dem. Man bør altid starte med at analysere lokalskolens faktiske udviklingsmuligheder.

Lokalsamfundets kvalitet og udviklingsmuligheder

På det seneste er det igen blevet fremhævet, at der ligger et betydeligt ansvar på kommunerne for at sikre, at det, man kalder "udkants-Danmark" og udkantsområder i forhold til storbyer ikke "forfalder". Her kan en tænkning om lokalskolens betydning for tiltrækning af nye familier til lokalsamfundet og en parallel aktiv erhvervsudvikling muligvis være med til at vende denne udvikling. I lyset af skolen som kulturinstitution for de mennesker, der bor i et lokalsamfund, er det altså en væsentlig faktor. En aktiv udviklingspolitik på dette område kan være til gavn langt udover det, der vedrører lokalskolen.

Skolen som kulturinstitution

Man bør inddrage alle interessenter i en vurdering af de kulturelle udviklingsbehov og -muligheder. Herunder også andre forvaltningsenheder end skole- og fritidsforvaltning.

Indskolingen som fundament for resten af skolegangen

Hvis man ser på sammenhængen mellem børnehaven og indskolingen er der den funktionelle lighed, at børn lærer på samme måde, blot med stigende grad af evne til abstrakt tænkning fra de starter i vuggestuen, til de bliver omkring 9-10 år, såkaldt konkret og funktionel indlæring. Samtidigt har børnene brug for et overskueligt miljø, både af hensyn til den almindelige udvikling af sproget, følelserne og den sociale kompetence. Det kunne være en begrundelse for at have flest mulige mindre skoler, som helt og holdent var "lokalskoler", og et færre antal skoler med flere elever for børn fra eksempel 6. eller 7. klassesetrin og op.

4.2 Til forvaltningsafsnit for skoleområdet

Ideliste, der som listen til byrådet er uddrag fra det samlede materiale.

Ikke endimensionel, men flerdimensionel økonomisk model

Gennem de eksempler, SOPHIA er bekendt med, og efter samtaler med kommunaldirektører og skolechefer synes det almindeligt, at forvaltningerne udarbejder endimensionelle økonomiske modeller eller beslutningsforslag til byrådenes skoleudvalg, når man foreslår skoler nedlagt. Det vil sige en enkel beregning over udgifter ved fortsat drift af pågældende skole og mulig besparelse ved nedlæggelse/sammenlægning med nærmeste anden skole(r), sådan som beløbene objektivt kan beregnes.

Det synes imidlertid både mere realistisk og også mere ordentligt at inddrage alle de økonomivariabler, som man ved er i spil i forbindelse med en lokalskoles eventuelle nedlæggelse. Det drejer sig f.eks. om:

- En skaleret oversigt over besparelsesformindskelser eller udgiftsstigninger ved reglen om frit skolevalg, tilmelding til privatskole eller i værste fald etablering af privatskole til erstatning for den nedlagte kommuneskole.
- Vurdering af ændringer i specialundervisningsbehovet i forbindelse med den ved skolenedlæggelsen beregnede øgede klassekvotient på modtageskole(r).
- Eventuelt negative brugsmuligheder i den nedlagte skoles bygninger.

- Samfundsøkonomiske ændringer – i form af ændret tilflytningsmønster til det pågældende lokalområde efter skolenedlæggelsen.
- Privatøkonomiske ændringer i forhold til forventet fald i huspriser, fraflytning af ressourcestærke indbyggere og tilflytning af ressourcesvage.
- Ændringer i mønsteret for fritidsaktiviteter.
- Ændringer i det sociale og kulturelle serviceniveau.

Vurdering af kvalitative muligheder ved lokalskolens opretholdelse og risiko for kvalitative forringelser ved nedlæggelse

Drejer sig om holdbarhed og ordentlighed i de faglige argumenter for en skolenedlæggelse – og en opprioritering af en vurdering af og argumenter for lokalskolens kvalitative udviklingsmulighed eller mangel på samme. Herunder medvurdering af ændringer i modtagende skole(r)s muligheder for opretholdelse af hidtidig kvalitet, muligheder for yderligere kvalificering eller risiko for negative ændringer.

I den forbindelse bør man afholde sig fra at bruge de i pressen og af enkelte fagfolk fremførte lille kerne af tilsyneladende vægtige argumenter, der taler for, at en lille skole ikke har samme kvalitet som en større skole. Argumenter der i mange tilfælde har vist sig ukorrekte eller hvor modsatte argumenter ville kunne fremføres med lige så stor vægt. Der mangler gedigen forskning på dette område.

Til gengæld bør man inddrage følgende i en vurdering af lokalskolens kvaliteter og udviklingsmuligheder:

- Lærer/elevrelationerne er en meget vigtig faktor for undervisnings- og læringskvalitet.

- Større klasser giver større lærerslitage og mere uro.
- Lærertrivsel har størst betydning for læringseffekten.
- Professionelt ejerskab til didaktikken fremmer lærertrivsel og er forudsætningen for engagement og udvikling.

Ovennævnte kan fremmes uafhængigt af skolestørrelsen.

Fremme bottom-up og undlade top-down styring

Det er en kendt sag, at mange forvaltninger med mellemrum udsender beskrivelser af indsatsområder, som alle skoler i kommunen skal følge for en periode. Ligeledes vedtages der også ofte på centralt kommunalt hold anvendelsen af såkaldt konceptpædagogik på alle skoler på en gang. Sådanne forsøg på ensrettende "opkvalificeringer" af alle skoler på én gang må anses for at være professionelt både uheldigt og uhensigtsmæssigt.

Dels opnås der ikke ejerskab på den enkelte skole til det centrale påbud, men hvad værre er, så er skolerne i positiv forstand på så forskellige udviklingstrin, at samme indsatsområde på samme tid i alle tilfælde vil "ramme" forkert på adskillige af de implicerede skoler. Meget bedre vil det være, hvis forvaltningerne appellerede til skolerne om at indsende beskrivelse af ønsker, behov, ideer til skoleudvikling relateret til den enkelte skoles aktuelle situation.

Med denne bottom-up tænkning vil det give den enkelte skole optimale muligheder for at markere ikke bare udviklingsbehov, men også udviklingslyst, hvorved også kommunens mindste skole vil få mulighed for at vise kvalitative udviklingsmuligheder, som vil berettigede dens fortsatte eksistens.

Lokalskolens indpasning i lokal- og byplan

Det vil betyde utroligt meget for det enkelte lokalområdes udviklingsmuligheder, hvis skolen er fastlagt som en af flere langsigtet sikrede institutioner i et lokalområde.

Fordelen ved en sådan forvaltningsmæssig og politisk manifestation har man taget højde for i Aalborg Kommune, hvor man på forvaltningens indstilling har taget politisk beslutning om, at alle lokale skoler bevares – for så vidt forældrene vil bruge skolen. Begrundelsen er blandt andet, at de yderligt placerede lokalområder (hvor begrebet lille skole oftest eksisterer) betaler samme skat som de øvrige indbyggere i kommunen, men får betydeligt mindre for pengene end dem, der bor nærmere kommunens største eller større byområder.

Ved at bevare lokalskolen får de pågældende borgere "mere for deres skattepenge", end hvis man nedlægger skolen – selvfølgelig stadigvæk under forudsætning af, at de faktisk bruger skolen. I Aalborg Kommune har man yderligere taget den konsekvens af den store kommunes øgede afstande til yderområderne at lave en magistrat alene for "Udvikling for Sundhed og Bæredygtig Udvikling". I kommuner med almindeligt udvalgsstyre er det altså et spørgsmål om at etablere et udvalg for pågældende område. Et sådant udvalg vil kunne supplere skoleudvalget eller indgå i et samarbejde med skoleudvalget om at udvikle intensive samarbejdsformer mellem forskellige forvaltningsområder (skole, daginstitutioner, dagpleje, kultur (bibliotek), fritidsaktiviteter, hjemmehjælp, social sagsbehandling, andet).

Man kunne eksempelvis lade skolens sekretær, i det omfang der ikke er grundlag for fuldtidsbeskæftigelse på skolen, indgå i et samarbejde med kommunebibliotek, mini-lokalkontor, sekretærbistand til

hjemmefirmaer eller private virksomheder i lokalområdet, sekretær for borgerforeninger og lign.

Skolens pedel kunne tilsvarende indgå i samarbejde med en eventuel landsbyforening om ordning med "landsbypedel".

- Etablering af IT-samarbejde med organisationer m.fl.
- IT-hjælp til ældre i lokalområdet.
- Udbygning af semiprofessionelle værksteder til brug for hhv. skolens elever, eventuelt henviste elever med særlige behov fra andre skoler samt lokalområdets indbyggere.
- Andet

Debat forud og ikke høring bagud

Det vil være vigtigt, at forvaltningen over for byrådet lægger op til, at fastholdelse eller eventuelle ændringsforslag til skolestrukturen starter med en lokal debat med alle interessenter involveret med henblik på at finde kvalitative muligheder for skoleudviklingen, før man debatter nødvendigheden af eller behovet for skolenedlæggelse.

Det vil på alle måder være fremmede for processen og kvaliteten af den politiske beslutningsproces, at man på denne måde får det bredest mulige oplæg til ændring af skolestrukturen i stedet for blot at få høringsvar, som jo i sagens natur vil få en helt anden karakter, da mange vil opleve, at "løbet er kørt".

Det betyder også, at forvaltningen med fordel kan fremme en tænkning om, at man aldrig drøfter struktur og strukturændringer, før man har gennemført en meget grundig kombinatorisk analyse af udviklingsmulighederne med fornyelse eller opkvalificering af eksiste-

rende mål og indholdsbeskrivelse for den pågældende lokale skole og dermed får afdækket udviklingsmulighederne.

Kombinatorisk analyse

Skolen, kvantitativt og kvalitativt:

- Størrelse, bygning, prognose over elevtal.
- Ledelse.
- Personale, lærere, pædagoger, TAP.
- Elever, forældre.
- Didaktisk kvalitet, hele spektret, inklusive løbende evaluering og undervisningsdifferentiering.
- Folkeskolelovens §1, er både stk 1, stk 2 og stk 3 "i spil".
- Rummelighed, AKT og andre særlige behov.
- Materialer, inventar.
- Lokaler, udemiljø.
- Bestyrelse/forvaltning i forhold til denne skole.
- Vurdering af lokalskolens kvalitet eller ønskede kvalitative udvikling i lyset af det, der f.eks. fra forældreside fremhæves som en privatskoles kvalitet.
- Lokalplanskvalitet/behov for ændringer.

Det skal i forbindelse af anvendelse af kombinatorisk analyse fremhæves, at man med baggrund i forskning i USA arbejder med begrebet beslutningskvalificerende forsinkelse (delay). Dvs. at man må anbefale, at en kombinatorisk analyse er en løbende proces, der ikke kun iværksættes, fordi der opstår behov for ændringer i eksempelvis skolestrukturen af økonomiske grunde. Når der er tale om en løbende

proces, vil man altid være "forud for" et akut opstået behov for drøftelse af og beslutning om ad hoc ændringer i eksempelvis skolestrukturen.

5 Supplerende materiale

5.1 Udgivelser omkring skolenedlæggelser og skoleudvikling

I det følgende er angivet et udsnit af det materiale, der har relevans for området omkring lokalskolen.

Skolenedlæggelser og små/store skoler

Egelund, Niels og Helen Laustsen (2004). *Skolenedlæggelser*. DPU forlag.

Kommentar:

Overgangen fra land til by – fra industri- til videnssamfund – har skabt nogle strukturelle forskydninger i Danmark og med disse forandringer også ændringer i leveformer. Meget arbejde foregår efterhånden i større byer, og landsbysamfundene er ikke som tidligere funderet i diverse lokale produktioner, såsom landbrug, andelsmejeri etc. De daglige gøremål (f.eks. indkøb), som tidligere blev foretaget i lokalområdet, foretages nu i de større byer nær arbejdspladsen. Flere vælger endda at få deres børn passet i større byer ligeledes nær arbejdspladsen. Disse strukturelle ændringer er indikationer på kommende skolenedlæggelser.

Folkeskoleloven tillægges også betydning i forbindelse med skolenedlæggelser. Diverse ændringer i loven har medført lukninger og ændringer i relation til krav til den fysiske indretning af skolen. Lige-

ledes har krav til nye undervisningsmetoder krævet nye bygninger og fordret faciliteter, der kunne leve op til de nye undervisningskrav.

Op gennem 1990'erne gjorde lovgivning det lettere at lukke skoler og da færre samtidig ønskede at bo i lokalområderne, medførte den større omgang skolelukninger.

Martensen, Morten Bjørnbak (2006). *Skolernes fremtid i struktureformens slipvind*.

Findes på:

<http://docs.google.com/fileview?id=0B7nKM94rDIHVYTk0ZTcyZTMtMWFYy00NGJILThlZDQtMmM5OWZhMzBiZGRk&hl=da>

Kommentar:

Bogen beskriver, hvordan forskellige kommuner har tacklet en situation på skoleområdet. Der er tale om en beskrivelse af processen i kommunen, når skolestruktur og skolenedlæggelser er på dagsordenen. Bogen vil give læseren inspiration til ideer til skolernes udviklingsmuligheder i de enkelte kommuner. Det vil blive vist, hvordan de forskellige interessenter på skoleområdet har tænkt og handlet. "Derfor vil bogen kunne bidrage til en mere kvalificeret debat, så interessenterne i fællesskab vil kunne nå frem til mere kvalificerede og holdbare løsninger, når en debat om skolestruktur eller skolenedlæggelse er aktuel i den enkelte kommune." (Fra forordet).

Der tages udgangspunkt i 13 kommuner, hvor der var varslet skolelukninger. Tilgangen er journalistisk og hver historie fortælles med en særlig vinkel i hver enkelt kommune. I Herning Kommune – den 14. historie – ses på en række små skolers forsøg på at synliggøre

deres kvaliteter, for at sikre deres eksistens ud over første byrådsperiode.

De 13 kommuner omtalt i fagbladet Folkeskolen i 2003. I parentes () fremgår den plan om lukninger af folkeskoler, som kommunerne havde udmeldt. De 13 forskellige cases viser ved interviews med forskellige parter i sagen, hvor forskelligt sagerne er blevet behandlet. Lige fra inddragelse fra starten til færdige løsninger. Den sidste nr. 14 er fra Herning Kommune – her vises et eksempel på skolernes kamp for deres eksistens. Deres våben var ”synlighed af faglighed”.

1. **Brædstrup Kommune** (Grædstrup Skole nedlægges).
2. **Lundtoft Kommune** (Søgård Skole nedlægges).
3. **Vissenbjerg Kommune** (Bred Skole, Gadsbølle Skole og Skalbjerger Skole nedlægges til sommer, hvis forældre er klar med friskoler. Ellers lukker de i 2004).
4. **Nordborg Kommune** (Østerlundskolen nedlægges, og Hjortspringskolen lægges ind under Guderup Skole).
5. **Korsør Kommune** (Birkemoseskolen, Halskovskolen, Korsør Byskole og Skolen ved Noret nedlægges. I stedet åbnes to skoler med nye navne i de bygninger, hvor to af skolerne ligger i dag).
6. **Hadsund Kommune** (Øster Hurup Skole og Als Skole lægges sammen under en fælles ledelse. I 2004 nedlægges Hadsund Skole og Visborg Skole til fordel for en helt ny skole).
7. **Sydals Kommune** (Kegnæs Skole og Tandslet Skole nedlægges).
8. **Give Kommune** (Karlskovskolen og Langelund Skole nedlægges og eleverne samles på en nybygget skole).

9. **Aarup Kommune** (Rørupskolen nedlægges).
10. **Vordingborg Kommune** (Sværdborg Sogneskole nedlægges).
11. **Lemvig Kommune** (Flynder Centralskole og Møborg Hovedskole lægges ind under Bøvling Skole, Lomborg Skole og Ramme Centralskole kommer ind under Klinkeby Skole, og Gudom Skole og Fabjerg Skole slås sammen med Nr. Nissum Skole).
12. **Rødby Kommune** (Rødby Byskole og Brandstrup Skole nedlægges og genopstår som Rødby Skole med fælles ledelse for de to afdelinger).
13. **Faaborg Kommune** (Aastrup Skole nedlægges).

Store og små skoler

KLEO (2003). *Udredning – pædagogiske og faglige fordele og ulemper ved store og små skoler.*

Findes på:

http://www.roskildekom.dk/gammel_byraad_udvalg/skole/2003/SBU_AabenBilag/0320_BS_KleoEndelig_240203.pdf

Opsummerende kommentar fra redegørelsen:

Vi (KLEO) mener ikke, der kan udpeges klare og entydige argumenter for, at der er bestemte faglige og pædagogiske fordele ved små skoler frem for store skoler – eller omvendt. Kvaliteten på den enkelte skole er først og fremmest bestemt af den lokale kontekst.

Notat fra Nørholm Skole ved Nibe: *Store og små skoler – et notat*.
Findes på: http://www.enbedreskole.dk/wp-content/sma_skoler_contra_store.pdf

Kommentar:

Notatet stiller sig tvivlsomt overfor en skolestruktur baseret på undersøgelser som argument for at fokusere ensidigt på små skoler. Derfor konkluderes følgende:

”Sammenfattende må det derfor konstateres, at der i debatten om skolelukninger ikke med videnskabeligt belæg kan tages udgangspunkt i faglighed og endda kun delvis i økonomi. Kvaliteten af skoler hænger tilsyneladende allerstærkest sammen med, hvilke menneskelige ressourcer der puttes ind i dem på lærersiden og på elevsiden.

KL præciserer selv de talrige og komplicerede forudsætninger og problemstillinger, der skal tages højde for, ved det der kunne forekomme som en simpel udregning af antal kr. divideret med antal elever.

Hertil kommer de små skolers betydning for det fælles pædagogiske arbejde i kommunerne. De små skoler kan tilknyttes specialklasser, de kan fungere som aflastning for store lokaletrængte skoler, de kan udbyde specialtilbud til undervisningen som følge af beliggenhed (natur og kultur) og i det hele taget udvikle sig i fællesskab med overbygningsskoler.”

Landdistrikternes Fællesråd (2007). *De små skoler på landet – et inspirationshæfte*.

Findes på: http://www.ldhus.dk/wp-content/uploads/2009/03/de_smaa_skoler1.pdf

Kommentar:

Hæftet indeholder en overskuelig gennemgang af Folkeskolelovens muligheder for alternative løsninger for lukningstruede skoler, sammen med en række eksempler hvor alternativet er ført ud i livet. Eksemplerne findes på de blå sider. Alternativerne betyder, at mange skoler uden store økonomiske omkostninger for kommunen kan bevares, også uden fagligheden sættes over styr. Tværtimod kan de være med til at differentiere tilbuddene.

Teknologisk Institut (2008). *Skoler i landdistrikter*.

En sammenfatning af rapporten finde på:

<http://www.ism.dk/Temaer/Komm-regi-on/Landdistrikter/Landdistriktpolitik/Documents/Skole%20i%20landdistrikter%20-%20Sammenfatning.pdf>

Hele rapporten findes på: [http://www.ism.dk/Temaer/Komm-regi-](http://www.ism.dk/Temaer/Komm-regi-on/Landdistrikter/Landdistriktpolitik/Documents/Skoler%20i%20landdistrikter%20-%20Undersøgelse.pdf)

[on/Landdistrikter/Landdistriktpolitik/Documents/Skoler%20i%20landdistrikter%20-%20Undersøgelse.pdf](http://www.ism.dk/Temaer/Komm-regi-on/Landdistrikter/Landdistriktpolitik/Documents/Skoler%20i%20landdistrikter%20-%20Undersøgelse.pdf)

Undersøgelsens baggrund og formål:

I landdistriktsdebatten fremhæves skoler ofte som væsentlige institutioner i forhold til lokalsamfundets lokale liv, sammenhængskraft og aktiviteter. I dag eksisterer der meget debatmateriale om emnet, ligesom der er udarbejdet kvalitative enkeltstudier af områder, der har været udsat for skolelukning.¹ Der er imidlertid ikke hidtil lavet undersøgelser, der sigter mod at give et samlet, generelt billede af skolers betydning for nærmiljøet i danske landdistrikter, herunder konsekvenserne af en skolelukning.

Formålet med denne undersøgelse er derfor at belyse, hvilken betydning skolers eksistens – og lukning – har for udviklingen i et lokalområde. Herunder også at give svar på det klassiske spørgsmål om "hønen eller ægget", dvs. hvorvidt det er skolelukninger, der er årsag til, at et lokalsamfund er i tilbagegang, eller hvorvidt skolelukninger nærmere er en konsekvens af et lokalsamfunds negative udvikling i længere tid. Undersøgelsen belyser skolers betydning for lokalsamfundet både kvantitativt og kvalitativt og fokuserer på følgende hovedproblemstillinger: Hvilken betydning har skoler i landdistrikter for et lokalområdes udvikling?

Kvalsund, Rune and Hargreaves, Linda (red.) (2009). *International Journal of Educational Research. Reviews of research on rural schools and their communities in British and Nordic countries*. Volume 48, Issue 2, Pages 79-150 (2009)

Abstract af særnummeret:

Dette særnummer indeholder vurderinger af forskning på skoler i landdistrikterne og deres samfund i Norge, Sverige, Finland, England og Skotland, fem geografisk koncentreret lande, som adskiller sig i uddannelsesmæssig kultur, politik og karakter af forskning. Vurderingerne svarer på forskningsspørgsmål, som vedrører status og beskaffenheden af forskningen, pædagogiske processer i skolerne i landdistrikterne, og samfundet - skolens forhold.

Borgerinddragelse

Hansen, Kasper Møller (2009) *Borgerinddragelse. Et studie af borgerinddragelsen i regioner og kommuner.*

Kan købes her:

<http://www.universitypress.dk/DK/detail.php?token=5483035349809&R=8776744359&N=nej>

Interview med Kasper Møller Hansen:

<http://ldf.landdistrikterne.dk/?p=2509>

Kommentar:

Undersøgelsen viser, at under en tredjedel af landets kommuner har en aktiv politik for nærdemokrati. Det er ikke kun et problem, at de færreste kommuner har en aktiv politik for nærdemokrat. Kvaliteten af borgerinddragelse er også for ringe.

Fra interviewet med Kasper Møller Hansen:

"Det er et problem, at der i kommunerne er en reflekstænkning i forhold til borgerinddragelse. Man tænker: nåh ja, vi må jo også hellere

sørge for at høre, hvad borgerne mener. Her er en af bogens pointer, at man er nødt til at stoppe op og spørge sig selv: Hvad skal vi bruge det til? Man er nødt til at kunne svare på, hvorfor man vil inddrage borgerne, før man kan svare på, hvordan borgerinddragelsen skal finde sted.”

”Den lovbestemte borgerinddragelse, hvor kommuneplanen sendes i høring i 14 dage, er det mindste af det hele. Det handler om at gøre borgerne til medspillere. Det handler om, at politikerne kan bruge borgerinddragelsen til at få nye idéer. Her er politikerne for dårlige til at se potentialet i borgerinddragelsen, siger Kasper Møller Hansen.”

Klassestørrelse

Browning, Martin og Heinesen, Eskil (2007). *Class size, teacher hours and educational attainment*.

Kan findes i: *Scandinavian Journal of Economics* 109(2), 415–438.

<http://cep.lse.ac.uk/seminarpapers/03-12-04-HEI.pdf>

Henvielse til AKF:

http://www.akf.dk/udgivelser/container/2006/udgivelse_2356/

Abstract:

We employ a regression-discontinuity design to identify effects on educational attainment after compulsory school of class size and the number of pupils per weekly teacher hour using administrative rules as instruments. We use Danish administrative panel data. Average class size is 20, about the same as in the US and most European countries. Restricting the sample to observations close to the enrol-

ment discontinuity points where the administrative rules have greatest predictive power, instrumental variables estimates are consistently negative. Estimates from the preferred specification are marginally significant and indicate modest effects in line with earlier studies. Estimates for subgroups are less precise, but they indicate larger effects for pupils from less advantaged backgrounds.

Nielsen, B.B., Kalvåg, H. & Pons, F. (2006). *Impact of the size of the class on pupils' psychosocial well-being.*

Fra abstract:

Foreløbige analyser viste, at den stigende klassekvotient haft en væsentlig større indflydelse på elevernes forstyrrende adfærd, og der var en signifikant sammenhæng mellem mangel på forståelse af blandede følelser og lavere selvopfattelse og højere grad af vrede. Disse resultater af denne forskning kan bidrage til en bedre forståelse af virkningerne af den klassestørrelse på elevernes skolegang gennem identifikation af risikofaktorer såsom elevernes psykosociale trivsel.

DPU Asterisk (2010). *Uroen stopper, når lærere bliver professionelle ledere.*

Kan findes her:

http://www.dpu.dk/everest/Publications//udgivelser/asterisk/20100222194848/currentversion/asterisk_51_s6-9.pdf

Kommentar:

Ingen i skolen har lyst til al den larm og uro mere. Men hvordan får man fred og ro uden at vende tilbage til kadaverdisciplinen. To professorer fortæller, at lærerne skal være mindre konfliktsky for at skille skolen af med sit måske største problem: uroen.

Visioner

Undervisningsministeriet (2000). *Vision 2010 – en udviklingssamtale med skolen.*

Især kapitel 4 (Skolen som videnshus – sammenhæng og partnerskab mellem skole og lokalområde) er relevant.

Kapitel 4 findes her: <http://pub.uvm.dk/2000/vision/4.htm>

Hele publikationen findes her: <http://pub.uvm.dk/2000/vision/hel.pdf>

Intro:

Ved slutningen af sidste århundrede stod mange kommuner og lokalsamfund over for en udfordring på folkeskoleområdet. Skolen skulle bevares som et aktiv for lokalsamfundet og samtidig udvikles som et inspirerende læringsmiljø med undervisning af høj, faglig kvalitet. En udviklingsorienteret skole, der udviklede sig internt samtidig med, at den udadtil bidrog til lokalsamfundets udvikling.

For mange skoler var situationen den, at betingelsen for overlevelse stod og faldt med, at omverdenen havde tillid til, at kvaliteten af undervisningen var i top i samtidig med, at man fra skolens side sideløbende iværksatte nye funktioner og serviceordninger, der gjorde skolen til andet og mere end et sted, hvor lokalsamfundets børn gik i skole.

Projekter

Århus Kommune/Lilleheden, Peter (projektleder)
Metodebog: *Kan vi være med? Metodebog: Ungeinddragelse i teori og praksis*. Århus Kommune, UNG i Århus, Område 12.

Kommentar:

Projektet er et pilotprojekt, der tager afsæt i en antropologisk forståelse af unge i sammenhæng med de forskellige arenaer, de befinder sig i. Hypotesen er, at man ved at inddrage unge i det pædagogiske arbejde, særligt gennem anerkendelse af de forskellige arenaer, kan få bedre indsigt i deres liv og dermed skabe et bedre pædagogisk udgangspunkt.

Lokalmiljøet er den væsentligste faktor, fordi de mange arenaer betragtes som værende dele af det lokale miljø. Dermed optræder skole, klub, fritidsarbejde, sport mv. som forskellige *afhængige og betydningsfulde* elementer i de unges liv.

Metodebogen præsenterer projektet og en række forslag til et tilsvarende arbejde.

Vesthimmerland Kommune
Projekt: *Skolehistorie og Social Kapital*.

Projektets formål:

Det overordnede mål med projektet er at være med til at sikre en hensigtsmæssig udvikling af landdistrikterne ved at belyse et hidtil udforsket aspekt af konsekvenserne af skolelukninger for lokalsam-

fund, og ved at inddrage borgerne i indsamlings- og formidlingsarbejdet at gøre dem bevidste om en del af deres kulturarv.

Projektets problemstilling:

Spørgsmålet er nu, hvad der sker med et lokalsamfund, hvor forældrene har valgt forskellige skoler. Kan det valg ligefrem dele et lokalsamfund? Hvad sker der med den sociale kapital som fællesskabet omkring skolen udgjorde? Kompenseres der ved at skabe et nyt fællesskab, eller forsvinder den sociale kapital lige så stille? Og hvad gjorde man før hen?

Nærværende projekt har to formål, der ved at se på de ovenfor anførte spørgsmål vil for det første give ny viden omkring konsekvenserne af skolenedlæggelser og dermed kunne imødegå en uensigtsmæssig udvikling af små lokalsamfund. For det andet vil det give skoleelever en mulighed for selv at være med til at indsamle historisk materiale om deres lokalområde, materiale der senere skal indgå i en særudstilling og være tilgængeligt på internettet. Et sådant forløb vil give dem et førstehåndsindtryk af hvad historie er, og at de selv er en del af den.

5.2 Til forskning

- Skolestruktur og skolekvalitet
- Flerdimensionelle økonomiske modeller
- Betydningen af videnskabsteoretiske valg

Mere udførlige beskrivelser af forskningsbehov er under udarbejdelse.

6 Litteraturliste

- Christensen, Chresten Sloth (1996). *Rødder og vinger. Fra lokalorienteret pædagogik til internationalisering*. Undervisningsministeriet.
- Egelund, Niels (2006). *Skolestørrelser og PISA-resultater*. Psykologisk Pædagogisk Rådgivning nr. 4, 2006.
- Hermansen, M. (red.) (2007). *Læringsledelse og Skolens gode og onde cirkler*. Rockwoolfonden.
- Jensen, Anders Fogh (2009). *"Projektsamfundet" og "Projektmenneket"*.
- Jørgensen, Dorthe (2009). *På vej mod en ny oplysning – videnssamfundets fremtid*. SOPHIA.
- Landdistrikternes nyhedsbrev (d. 3. februar 2010). *Konference skal kvalificere skoledebatten*. Interview med Per Kjeldsen, leder af SOPHIA. Findes på: <http://ldf.landdistrikterne.dk/?p=2558>.
- Landsbynyt (2006). *DPU professor fusker med folkeskolens fremtid*. Landsforeningen af landsbysamfund i Danmark, nr. 6/2006.
- Larsen, Steen Nepper (red.) (2008). *En flerstemmig vision for uddannelsessystemet – livgivende forestillinger*. SOPHIA.
- OECD (2004). *Learning for Tomorrow's World*.
- Pors, Justine Grønbæk (2009). *Evaluering indefra*. Findes på: <http://www.nfsv.dk/Visning-af-titel.403.0.html?&cHash=744b64d1bd&ean=9788776830175>.
- Stanek, Henrik (d. 2. februar 2007). *Forsker: udsigt til 300 skolenedlæggelser*. Findes på: <http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=45539>.
- Stanek, Henrik (d. 2. februar 2010). *Statistisk fup og lidt fakta bag skolenedlæggelser*. Findes på:

<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=61172>.
Ugebrevet Mandagmorgen (d. 19. marts 2007). *Store skoler er ikke bedre end små*.
Ørnkow, Gitte (d. 11. maj 2007). *Smag for den finske skole*. Findes på: <http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=47118>.